

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Loreta Johansson

Dröjsmål i betalningsförmedling

ur obligationsrättslig synvinkel

Examensarbete
20 poäng

Lars Gorton

Bankrätt

VT 2005

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställning	6
1.2 Avgränsning	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Disposition	8
2 BETALNINGSSYSTEM	10
2.1 Riksbank	10
2.2 Bank	11
2.2.1 Betalningsförmedling	12
2.2.2 Betalning	14
2.3 Betalningsmedel och betalningsinstrument	15
2.3.1 Kontanta medel	15
2.3.2 Kreditöverföring	15
2.3.3 Debetöverföring	16
3 BETALNINGSFÖRMEDLINGS-UPPDRAG OCH DRÖJSMÅL	19
3.1 Förpliktelseernas uppkomst	19
3.2 Förhållandet mellan parterna	21
3.3 Dröjsmålsuppkomst	23
3.4 Tidsåtgång för betalningsförmedling	25
3.4.1 Inhemsk betalning	25
3.4.2 EU-betalningar	27
3.5 Vem bär risken för dröjsmål	30
3.5.1 Rådighet över betalningsmedel	32
3.5.2 Fullgjord betalning	34
3.5.2.1 Kreditering över konto	35
3.5.2.2 Inbetalnings- och utbetalningsgireringar	37
3.5.2.3 Check	38
3.5.2.4 Kontokort	39

4	BETALNINGSFÖRMEDLARENS ANSVAR	41
4.1	Ansvar enligt Skuldebrevslagen	41
4.2	Ansvar enligt köprättsliga lagstiftningen och Konsumenttjänstlagen	42
4.3	Ansvar enligt Skadeståndslagen	44
4.4	Ansvar enligt standardavtal	45
4.5	Sammanfattande synpunkter	46
5	ERSÄTTNINGEN	48
5.1	Räntekompensation	48
5.2	Annan förlust	48
5.3	Kursförlust	49
6	SLUTSATS	51
	BILAGA 1	56
	BILAGA 2	58
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	59
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	62

Sammanfattning

Det är svårt att tänka sig ett samhälle utan banker. Ett samhälle där vi skulle få lönen direkt i handen, där vi skulle spara pengar i madrassen och där vi skulle betala räkningar genom att skicka pengar i ett kuvert. En god betalningsförmedling är högt prioriterad i varje modernt samhälle. Vissa risker kan uppstå vid betalningsförmedling. Typexempel på risker är att betalningen sker för sent, att det belopp som krediteras på betalningsmottagarens konto inte motsvarar det belopp som betalaren var skyldig betalningsmottagaren eller att betalningen sker till fel konto genom att dröjsmål uppstår mellan betalaren och betalningsmottagaren.

Ur betalningsmottagarens synvinkel är dröjsmål i betalningsförmedlingen en risk för ekonomisk förlust såsom ränta, kursförlust eller utebliven vinst för en affär som aldrig fullbordats på grund av försenad överföring. För betalaren är det frågan om rättsliga sanktioner som direkt eller indirekt föranleder ekonomisk förlust.¹ Det handlar om skyldighet att ersätta betalningsmottagaren för dennes förlust som dröjsmålsränta, kursförlust, skadestånd för utebliven vinst, kostnader för inkassoåtgärder eller kostnader för betalningsmottagaren att hålla inne eventuell motprestation.

Huvudfrågeställningen för denna uppsats är i vilken omfattning betalningsförmedling och relationen mellan betalaren och betalningsförmedlaren är förankrade i lagtexten, respektive i vilken omfattning betalningsförmedlarens ansvar sträcker sig för dröjsmål och vilka effekter den kan ha för parterna.

I arbetet konstateras att det inte finns någon sammanhållen civilrättslig lagstiftning som reglerar betalningstjänster. Därför skall dröjsmål som uppkommer i betalningsförmedlingen behandlas med annan lagstiftning som utgångspunkt, nämligen Köplagen (1990:931) och Lagen om skuldebrev (1936:81). Köplagen och Skuldebrevslagen skall vara till hjälp analogiskt när det gäller vilken part som bär ansvar för dröjsmål under transaktionens gång och vilka påföljder det kan få. För att få en överblick över betalningsförmedlingen presenterar jag de vanligaste betalningsinstrumenten och hur betalningsförmedlingen går till.

Ansvar för fördröjd eller utebliven transaktion mellan banken och betalaren baseras på avtalsrättslig grund. Därför har jag i viss omfattning granskat bankvillkor. Avtalet utgör hela grunden för parternas förhållande i vilket banken friskriver sig från vissa skyldigheter och begränsar sitt ansvar för fel som beror endast på vårdslöshet. Möjlighet att lägga ansvar för direkta och indirekta skador på betalningsförmedlaren är liten. Om banken åläggs kontrollansvar innebär detta att banken har ansvar för direkta skador och ansvaret utvidgas till indirekta skador om banken eller någon som banken anlitat är vårdslös. Dessutom är kontrollansvar tvingande och kan inte avtalas bort. I avsaknaden av kontrollansvar ges möjlighet för betalningsförmedlaren att friskriva sig från ansvar för andra skador än ränta. Om banken åläggs strikt ansvar för alla skador som uppkommer i betalningsförmedlingen innebär det att man skulle tvinga

¹ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.64

betalningsförmedlaren att kompensera sig genom generellt höga avgifter för tjänsten eller tvinga förmedlaren att göra riskkalkyler inför varje enskilt uppdrag. Å andra sidan kan inte vilka friskrivningar som helst accepteras. I dagsläget orsakar försening i betalningsförmedlingen mer skador i handelstransaktioner än den ersättning man får från banken i form av ränta. Största delen av risken för dröjsmål bärs av betalaren och betalningsmottagaren. Detta arbete är en strävan att från juridisk synpunkt belysa dessa risker och ett försök att analysera om och på vilka punkter det kan finnas behov av ökad säkerhet för parterna som är inblandade i betalningsöverföringen.

Förord

Jag vill tacka min handledare professor Lars Gorton för den hjälp han bidragit med under denna tid i form av värdefulla synpunkter på min uppsats. Vidare vill jag även framföra ett stort tack till Per Assarsson på SEB: s kontor i Helsingborg som under arbetets gång tagit sig tid att besvara mina frågor.

Lund/Helsingborg 2005
Loreta Johansson

Förkortningar

BGC	Bankgirocentralen AB
Ds	Departementsserie
EES	Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet
E-pengar	Elektroniska pengar
ERIX	Riksbankens del av infrastrukturen för det gemensamma betalsystemet mellan centralbankerna inom EU
EU	Europeiska Unionen
FFFS	Finansinspektionens författningssamling
HD	Högsta domstolen
KF	Kooperativa Förbundet
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd I
OM	OM Stockholm AB
PIN	Personal Identification Number
prop.	Proposition
RIX	Riksbankens clearing - och interbanksystem
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade
VPC	Värdepapperscentralen VPC AB

1 Inledning

För inte så länge sedan utfördes de flesta betalningar genom att gäldenären gav borgenären det belopp han var skyldig i sedlar och mynt. Detta fysiska överlämnande av kontanta medel minskar hela tiden till förmån för andra former av betalningar. De flesta betalningar eller överföringar av pengar mellan säljare och köpare sker med en bank som mellanhand. Därför är bankerna viktiga för betalningsförmedlingen. När betalning sker genom kontoöverföring tillkommer två moment som inte föreligger i samband med kontantbetalning. För det första är det oftast flera parter som involveras genom att en eller flera betalningsförmedlare kommer in i processen. För det andra tar det en viss tid från det att uppdraget eller betalningsanvisningen lämnas till dess att betalningsmottagaren erhållit slutgiltig likvid.² När betalningen sker genom någon form av betalningsförmedling ligger det alltid närmre till hands att något inträffar som leder till att betalningen inte erläggs i tid eller inte erläggs alls.³ Det enklaste exemplet på störning inom betalningskedjan kan vara att någon betalar affären kontant och någon annan rycker till sig sedlarna från betalaren innan de kommer fram till betalningsmottagaren. Situationen kan försvåras när betalningen inte sker med sedlar och mynt och olika fel inträffar i informationsöverföringen. När tredje part är inblandad föreligger alltid risk att transaktionen sker för sent på grund av att tiden mellan debitering och kreditering är för lång. De vanligaste förseningsorsakerna är tekniska fel i datasystem eller att bankens anställda skapar förseningen på grund av sin glömska eller vårdslöshet. Förseningen kan också uppstå på grund av extraordinära händelser som strejk, strömbrott osv. Om tidsfördröjning uppstår vid en kontobaserad betalning, exempelvis ett inköp med hjälp av kontokort och kreditering på betalningsmottagarens konto, finns det under den tiden en risk att något inträffar som påverkar betalningen, exempelvis att den som skall betala visar sig sakna täckning på sitt konto, att det datorsystem som registrerat överföringen havererar eller att kontoförande bank går i konkurs. Om betalningsförmedlingen tar lång tid leder detta till att betalaren eller betalningsmottagaren lider direkt och indirekt ekonomisk förlust. Ofta finns inga tidsangivelser i lagen som betalaren kan ta fasta på om dröjsmål föreligger under betalningsförmedlingen. Bortsett från alla risker med kontobaserad betalning är samhället i behov av bankernas tjänster att förmedla betalningar snabbt, säkert, till låga kostnader och att de bär ansvaret för den utförda tjänsten. En ständigt ökad effektivitet i betalningsförmedlingen är en grundläggande beståndsdel i den ekonomiska tillväxten.⁴

Som nämnts tidigare är snabb och effektiv betalningsförmedling en av de uppgifter som är mest nödvändiga för samhället, men trots detta är betalningsförmedlingen sparsamt reglerad i lag. Gällande regler om betalningar handlar nästan uteslutande om förhållandet mellan gäldenären

² SOU 1995:69, Betaltjänster, s.63

³ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.66

⁴ SOU 2000:11, Finanssektorns framtid, s.49f

och borgenären.⁵ För förhållandet mellan gäldenären och borgenären gäller dels regler i Skuldebrevslagen om rena fordringsförhållanden, dels regler i Köplagstiftningen och i vissa andra speciallagar om avveckling av betalningsförpliktelser inom olika slags avtalsförhållanden.⁶ För betalningar som utförs med check och växel finns bestämmelser i Checklagen (1932:131) och Væxellagen (1932:130). Naturligtvis finns en del av gällande rätt i praxis och i den juridiska doktrinen. Finansinspektionens råd och rekommendationer har också stor betydelse inom betalningsområdet trots att de inte är bindande.

1.1 Syfte och frågeställning

I Sverige finns det inte någon lag som uttryckligen reglerar betalningsförmedlingen, därför skall dröjsmål som uppkommer i betalningsförmedlingen behandlas med Köplagen (1990:931) och Lagen om skuldebrev (1936:81) som utgångspunkt. Köplagen och Skuldebrevslagen skall vara till hjälp för att dra analogier om hur dröjsmål uppkommer i betalningsförmedlingen, vilken part som bär risken för dröjsmål under transaktionens gång, samt bedöma betalningsförmedlarens ansvar.

Det första syftet med denna uppsats är att undersöka den normala tidsåtgången för betalningstransaktionen och fastställa när betalningsdröjsmål föreligger. Att fastställa dröjsmålspunkt är viktigt för att avgöra om betalningsmottagaren har rätt till dröjsmålsränta eller skadestånd. Sådana dröjsmålssituationer kan vålla komplikationer i det bakomliggande fordringsförhållandet och medföra förlust för betalaren eller betalningsmottagaren i form av ränta eller annan förlust än ränta. Detta innebär att en affärssituation kan brytas eller utsättas för påfrestningar, en god affär kan glida betalaren ur händerna eller betalaren kan orsakas mer kostnader för att ordna med betalningen på annat sätt för att betalningsöverföringen har blivit försenad.⁷

Det andra syftet med denna uppsats är att undersöka relationen mellan parterna som är inblandade i en betalningsförmedling, vilket ännu inte har varit föremål för lagstiftning i någon betydande omfattning, samt att fastställa vilken part som bär risken för dröjsmål under transaktionens gång.

Det tredje syftet är att undersöka i vilken omfattning betalningsförmedlarens ansvar sträcker sig för dröjsmål och vilka effekter den kan ha för parterna. Förseningen inom banksystemet leder till att gäldenären hamnar i ett dröjsmål mot borgenären i det bakomliggande skuldförhållandet. Det innebär att gäldenären är skyldig borgenären dröjsmålsränta och denne i sin tur kräver banken på ersättning för dröjsmålsräntan som denne fick betala till borgenären. Först skall undersökas är hur långt den betaltjänstansvariges ansvar sträcker sig om dröjsmål uppkommer och sedan vilken ersättning

⁵ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.10

⁶ SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 253

⁷ SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 284

kunden kan få om betaltjänsten inte utförs inom den avtalade tiden eller den normala tidsåtgången överskrids. Genom att använda standardiserade avtal försöker banken relativt begränsa omfattningen av sina skyldigheter till kunden och därför är mitt mål att ge en klar bild inom vilka juridiska ramar bankens ansvar håller sig och diskutera om det behövs särskild lagstiftning för betaltjänster i framtiden.

1.2 Avgränsning

Ca 90 procent av betalningarna sker genom att pengar flyttas från ett konto till ett annat. Detta sker främst med hjälp av plus- och bankgirosystemen och med hjälp av olika kontokortsystem. De konton som företag och enskilda håller i bankerna och i plusgirot utgör basen för betalningssystemet. De konton som används för betalningar av köp inom t.ex. ICA och KF med Coop MedMera korten, är bilaterala betalningsarrangemang och därför skall de inte behandlas i detta arbete. Andra betalningsformer som checkar och kontokort kommer också att presenteras. Betalningar med e-pengar utesluts i detta arbete. Vidare kommer jag att behandla endast sådana betalningar som sker med en bank som förmedlare av betalningen.

Jag skall beröra sådana betalningar som sker för att infria en skuld. Rent praktiskt är det ingen skillnad mellan betalningsförmedlingar som utförs för att infria en skuld och benefika transaktioner⁸. Problem kan emellertid uppstå i fler situationer vid infriande transaktioner än vid benefika transaktioner. Benefika betalningar kan t.ex. inte ske försent och därför är det inte aktuellt att ta upp dem i denna uppsats. Uppdrag som är försent givna av betalaren och därav medföljande konsekvenser skall inte omfattas av denna uppsats. Endast försenade överföringar skall beröras. Dessutom kommer inte återkravsmöjligheter beaktande felaktigt utförd betalning att diskuteras i denna uppsats.

Uppsatsen är inriktad på situationer där de inblandade parterna i betalningsförmedlingen befinner sig i Sverige. Dock skall utlandsbetalning mellan EU-länder beröras, främst direktiv,⁹ samt internationella regleringar, samt UNCITRAL:s modellag,¹⁰ därför att det har omedelbar påverkan eller på annat sätt betydelse för de svenska reglerna.

Uppsatsen kommer att ha konsumentskyddsintresset i blickfånget och kommer att behandla betalningar som inte avser större belopp vilka oftast utförs för kunder som inte själva ingår i det finansiella systemet. Hit hör i princip hushållets och företagets betalningar.

⁸ Exemplet på en benefik transaktion är när någon har lovat att ge bort pengar genom att överföra.

⁹ EG: s direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar; 2000/35/EG direktiv om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner; EG 97/5/EG direktivet om betalningsöverföringar; 98/26/EG om slutgiltig avveckling i system för överföringar av betalningar och värdepapper.

¹⁰ UNCITRAL Model Law On International Credit Transfers, 1992 (modellag för internationella kreditöverföringar)

1.3 Metod och material

Den rättsdogmatiska metoden har använts. Detta innebär att jag har granskat de traditionella rättskällorna, lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin. Eftersom betalningsförmedling är sparsamt reglerad i den svenska rätten kommer litteraturen och förarbetena att tillmätas stor betydelse, beroende på att rättspraxis är knapphändig. Det finns flera offentliga utredningar som behandlar betalningsförmedling: SOU 1998:14 E-pengar – näringsrättsliga frågor, SOU 2004:52 Samhällets behov av betaltjänster, SOU 1995:69 Betaltjänster. Av alla de offentliga utredningar som nämndes är det den sistnämnda som behandlar de frågor som jag har för avsikt att beskriva i det här arbetet. Dessutom har jag haft stor nytta av Ds 1993:6 justitiedepartementet, Moderna betalningsmetoder i detta arbete.

Vad gäller litteraturen finns det fyra verk på området som jag har använt mig mycket av. Det är Ingrid Arnesdotters Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, Bert Lehrbergs Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, Olav Torvunds Betalningsförmedling i et rettsligt perspektiv, Oslo, 1993 och Kai Krügers Pengekrav, 2 uppl., Oslo, 1984.

Dessutom används Finansinspektionens föreskrifter och statistiken i detta arbete. Bankernas kontovillkor skall granskas för att få en klar bild av hur långt bankerna friskriver sig från ansvar i betalningsförmedlingen. Eftersom det saknas tvingande lagstiftning som reglerar dröjsmålsskador i betalningsförmedlingen skall vägledning hämtas i den köprättsliga lagstiftningen samt i Skuldebrevslagen. I detta arbete kommer också att behandlas EU-betalningar och därför behandlas också EG-rätten. Främst kommer de direktiv som finns på området att studeras för att se i vilken utsträckning betalningar och förmedlingar därav har harmoniserats och hur inhemsk betalningsförmedling skiljer sig tidsmässigt från EU:s betalningsförmedling.

1.4 Disposition

Jag har genomgående i uppsatsen försökt att hålla mig till följande strukturella indelning: Först berörs betalningar och betalningsinstrument i allmänhet och hur de går till (kapitel 2), sedan diskuteras vilken rättslig relation betalaren och betalningsförmedlaren har till varandra. Genom att betalaren lämnar ett uppdrag om betalningsöverföring till banken uppkommer en förpliktelse mellan parterna som grundar sig på ett avtal. I kapitel 3 skall undersökas vad parternas förpliktelser går ut på dvs. vad parterna är förpliktade att göra eller inte, vem som bär risken för dröjsmålet och vilka påföljder det kan få om en part i ett rättsförhållande icke fullgjort en på honom åvilande förpliktelse. Dessutom berörs också i detta kapitel hur dröjsmålet uppkommer i betalningsförmedlingen och den normala tidsåtgången för betalningsöverföringen. Betalningsförmedlarens ansvar vid dröjsmål i betalningsförmedlingen kommer att belysas i kapitel 4. Ett ansvar utan kompensationsförpliktelser kan synas meningslöst därför kommer förmedlarens ersättningskyldighet för ränteförlust, kursförlust och annan

förlust också att diskuteras. Slutligen skall alla diskuterade frågor sammanfattas, och mina egna slutsatser skall dras.

2 Betalningssystem

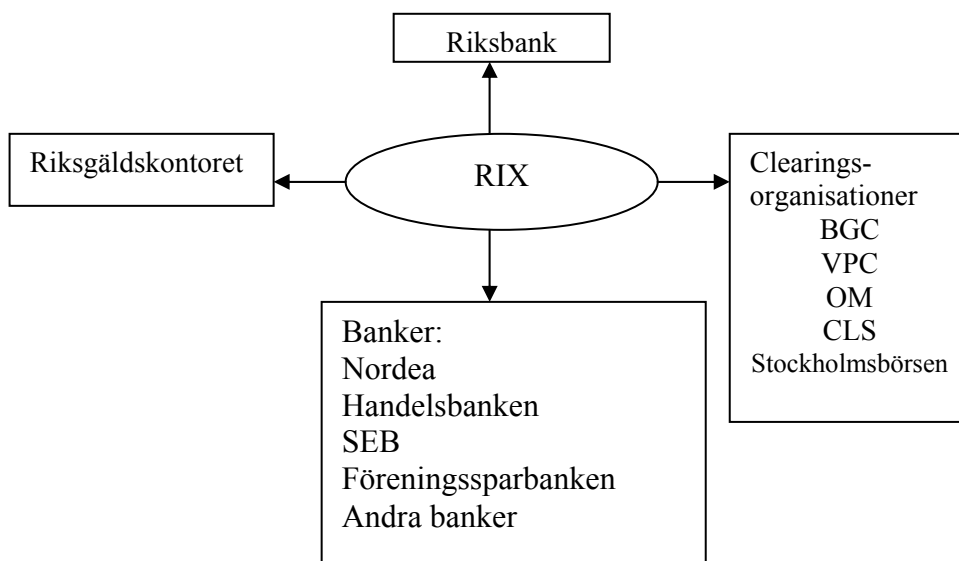
Inom betalsystemen tillhandahålls betaltjänster av olika betalningsförmedlare. Normalt är det enbart vissa finansiella företag såsom banker, posten, kontokortsföretag som har tillträde till betalningsväsendets infrastruktur. Privatpersoner och företag måste vända sig till dessa när de skall använda sig av systemet, dvs. utföra en betalning. Det svenska betalningsväsendet bärs upp av Riksbanken och bankerna.

2.1 Riksbank

Riksbanken är Sveriges centralbank och en myndighet under riksdagen vars verksamhet regleras av lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank. Riksbankens huvuduppgifter är att upprätthålla ett fast penningvärde och att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende. RIX-systemet, Riksbankens system för avveckling av betalningar, kan sägas vara knutpunkten i det svenska betalningssystemet¹¹ genom att samtliga betalningar mellan banker och andra aktörer slutligen slussas genom RIX.¹² Riksbanken fungerar som bankernas bank för betalningar i svenska kronor. RIX är det system som hanterar betalningar till och från bankernas konton hos Riksbanken. Betalningarna i RIX kan indelas i betalningar som bankerna gör åt en kund, respektive betalningar som görs direkt mellan de banker som är medlemmar i RIX. Deltagarna i RIX har separata avvecklingskonton hos Riksbanken från vilka betalningar kan sändas och tas emot. Det är dock endast de betalningar som går in eller ut ur de olika betalsystemen som noteras i RIX, inte de systeminterna transaktionerna. Transaktioner mellan två konton i samma bank noteras inte. Till övervägande del är det banker som deltar i systemet, men vid sidan av dessa är tre clearingsorganisationer BGC, VPC och OM anslutna till systemet. Dessutom är staten ansluten genom Riksgäldskontoret och Riksrevisionsverket. Som framgår av schemat nedan är RIX samt de betalningssystem som finns inom ramen för BGC, VPC, OM osv. den centrala delen av betalningsväsendet. Genom VPC och OM avvecklas betalningar i värdepappersaffärer och BGC ombesörjer betalningsavveckling.

¹¹ Falkman, Henric, Bank och finansieringstjänster, Stockholm, 2004, s.41

¹² <http://www.riksbank.se>, Riksbanken som operatör av RIX, 2005-03-21

2.2 Bank

Bankaktiebolag är aktiebolag som fått tillstånd¹³ att driva bankrörelse och som följer lagen (SFS 2004:297) om bank- och finansieringsrörelse samt Aktiebolagslagens (SFS 1975:1385) bestämmelser. Bankens främsta verksamhetsuppgifter är riskhantering, finansiering och betalningsförmedling. Den traditionella verksamheten är att agera intermediär, dvs. mellanhand mellan sparare och låntagare samt att tillhandahålla betalningstjänster.¹⁴

I lagen (SFS 2004:297) om bank- och finansieringsrörelse framgår att en av bankens finansiella tjänster är att förmedla betalningar så effektivt som möjligt. Att tillhandahålla ett säkert och effektivt betalningsväsende är en grundläggande uppgift för det finansiella systemet.¹⁵

Banken kan uppträda som förmedlare, gäldenär eller borgenär. Bankens roll mot kunden som förmedlare, gäldenär, borgenär eller kortutgivare beror på vilken betalningsmetod som väljs. Banken uppträder som förmedlare av en betalning från gäldenären till borgenären t.ex. vid postgiro eller när banken inte är kortutgivare anses banken som förmedlare av betalningen. Banken är gäldenär i förhållande till bankkunden vid inlåning av pengar. Banken blir också gäldenär i förhållande till sälj företag och borgenär till kortinnehavaren om banken är kortutgivare.

I denna uppsats är bankens roll som förmedlare av intresse. Banken är en typisk förmedlare vid kredittransfereringar. Däremot kan bankens roll variera i samband med debettransfereringar. Debettransfereringar förekommer i stor utsträckning med banken som förmedlare men också med banken i rollen som borgenär.¹⁶

¹³ Tillstånd att bedriva bankverksamhet kallas oktroj. Med oktroj följer att företagets verksamhet underställs gällande lagstiftning, lagen (SFS 2004:297) om bank- och finansieringsrörelse och löpande tillsyn av Finansinspektionen.

¹⁴ Prop. 2002/03:139, Reformerade regler för bank och finansieringsrörelse, s. 163

¹⁵ Falkman, Henric, Bank och finansieringstjänster, Stockholm, 2004, s.40

¹⁶ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s 28

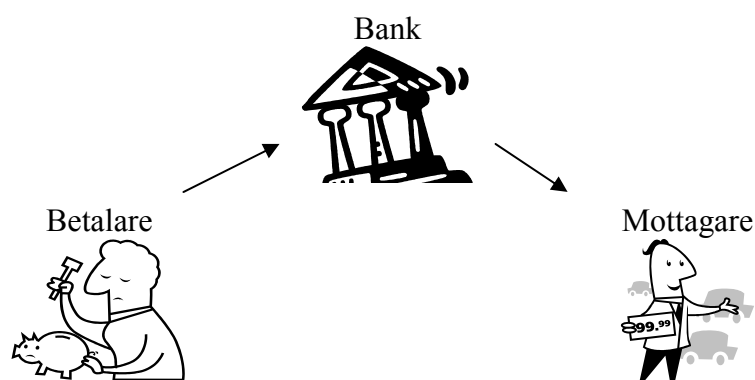
2.2.1 Betalningsförmedling

Med betalningsförmedling menas att den förmedlande parten åtar sig att överföra ett belopp till mottagaren och öka dennes saldo, alternativt utge medel med samma belopp mot att avsändarens saldo minskas eller mot att förmedlaren mottager medel från avsändaren. För närvarande råder en viss oenighet om vad betalningsförmedling egentligen är. Vissa beskriver betalningsförmedling som överföring av ett värde som är kopplat till en transporttjänst¹⁷ medan andra förklarar begreppet i termer som fordringar och förmedling av information.¹⁸

I den ena beskrivningen ser vi banken som transporterar andras pengar från ett placeringsutrymme i ena banken till ett annat placeringsutrymme i den andra banken. I den andra beskrivningen ser vi samma banker sysselsatta med att på bokföringskonton notera förändringar i fordringsförhållanden, vari banken i fråga själv är ena parten.

Arnesdotter kritiserar de författare som utgår ifrån betalningsförmedling som en form av transport. Hon anser att det i själva verket rör sig om fordringar eller information om fordringar.¹⁹ Det är ostridigt att det inte sker någon fysisk förflyttning av sedlar och mynt när det är fråga om betalning via kontoöverföringar. Det kan också vara så att betalningsförmedling faller in under begreppet betaltjänst, som innebär att en bank utför en betalning eller en överföring av medel på uppdrag av en kund. För att det skall kunna anses röra sig om förmedling krävs att minst tre parter är inblandade.²⁰ Betalaren som ger uppdrag till banken, förmedlaren som förmedlar transaktioner till betalningsmottagaren och betalningsmottagaren som får pengarna på sitt konto. Med hjälp av enkla scheman försöker jag beskriva hur betalningsförmedlingen går till.

Schema 1

I schema 1 visas hur kreditöverföringen²¹ går från ett konto till ett annat konto i en bank. Det är den enklaste form för kontobaserad kreditöverföring

¹⁷ SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 174

¹⁸ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996 s. 102

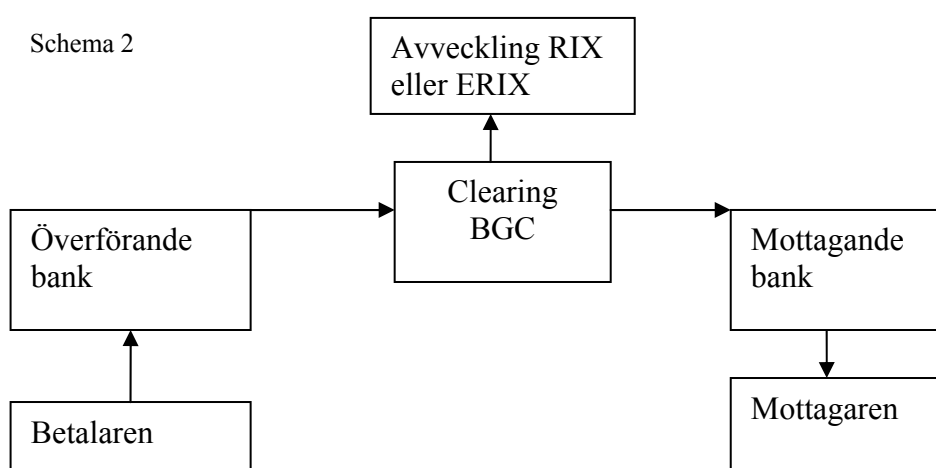
¹⁹ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996s. 101f

²⁰ SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 14

²¹ mer om kredittransferering och debettransferering i kapitel 2.2

när endast en betalningsförmedlare är involverad. Detta innebär att betalaren och mottagaren har samma bank. Betalningsförmedlingen utförs genom att banken tar emot ordern från betalaren, kontrollerar om uppdraget kommer från en behörig, debiterar betalarens konto och krediterar mottagarens konto.

Situationen är annorlunda (schema 2) om betalningsmottagaren har sitt konto i en annan bank. Detta innebär att minst två banker är involverade i transaktionen: Betalarens och mottagarens bank. Med överförande bank avses alltid betalarens bank och med mottagande bank avses alltid betalningsmottagarens bank.

En betalning börjar normalt med att betalaren ger ett betalningsuppdrag till sin bank, överförande bank. Betalningen avvecklas genom RIX systemet.

En stor del av de betaltransaktioner som genomförs i Sverige görs genom kunders konto inom ramen för Post- eller Bankgirot.²² Detta innebär att BGC verkställer och registrerar betalningar mellan banker inom ramen för Bankgirot. Transaktionerna nettas hos BGC varefter respektive banks nettopositioner regleras via RIX eller ERIX beroende på var betalningen skall ske, i Sverige eller i ett annat EU land.

Efter att betalningen avvecklats sker överföringen till betalningsmottagarens konto. Därefter skickas normalt information både till betalaren och till betalningsmottagaren om att betalningen är genomförd.

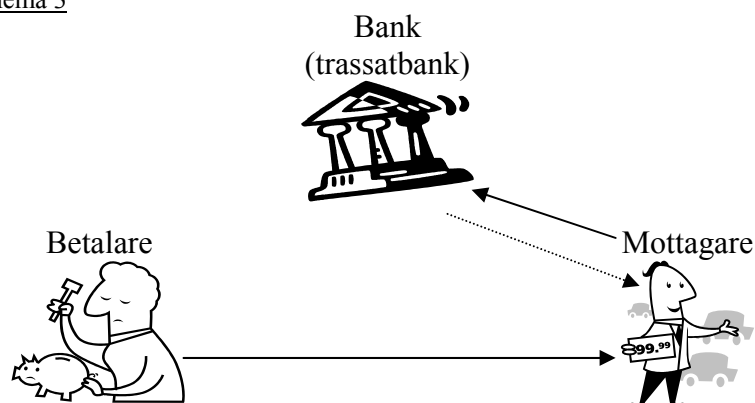
Det kan också finnas en förmedlande bank, en tredje bank, inblandad i transaktionen som varken är betalarens eller betalningsmottagarens bank. Detta förekommer oftast vid internationella betalningar när betalarens bank inte har direkt förbindelse med mottagarens bank.²³

I schema 3 visas hur debettransaktionen går till. Betalningsförmedlingstransaktionen går en annan väg än vid kredittransferering, från betalningsmottagaren till förmedlaren.

²² Falkman, Henric, Bank och finansieringstjänster, Stockholm, 2004, s.43

²³ Torvud, Olav, Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv, Oslo, 1993, s.76

Schema 3

Ett typiskt exempel på debetöverföringen är check och de flesta betalningskort. Jag skall använda check för att illustrera hur överföringen går till. Betalaren skriver ut en check. En check är en anvisning till en bank (trassatbanken) att vid uppvisandet av checken erlagga betalning till checkinnehavaren. Checkinnehavaren (betalningsmottagaren) måste inlösa checken i trassatbanken för att få betalt.

Betalningsförmedling kan kategoriseras som en immateriell tjänst eftersom prestationen inte har någon anknytning till ett fysiskt föremål. Inom området för immateriella tjänster används ofta lagen (1914:45) om kommission som utgångspunkt för analogier men eftersom Kommissionslagen rör sysslomän, som är enskilda personer, är det dock osäkert om den kan tillämpas på betaltjänster. Verksamheten är till sin praktiska natur en helt annan än då det gäller andra immateriella uppdrag t.ex. advokatuppdrag eller handelsagentuppdrag. Förmedlingsavtalet saknar personlig karaktär som sysslomannaavtalet och därför är tillhandahållaren av tjänsten en juridisk person, d.v.s. banken.

2.2.2 Betalning

Att klart definiera begreppet betalning är inte helt lätt. På ett teoretiskt plan kan betalning sägas vara en överföring av värde i form av pengar. Betalning kan till exempel användas som beteckning på det resultat som skall uppnås med en transaktion, d.v.s. att en gäldenär skall anses ha uppfyllt sina förpliktelser till borgenären och fordringsförhållandet mellan dessa skall anses upplöst. Betalningstidpunkten blir då den tidpunkt när detta resultat uppnås. Det kan också användas för att beskriva de handlingar som företas i en transaktion, och som kan ha vissa specificerade rättsverkningar knutna till sig.²⁴ Exempel på detta är lagstadgade bestämmelser som anger när ett belopp skall anses vara betalt, så att mottagaren efter denna tidpunkt inte längre kan göra en invändning om försenad betalning.

²⁴ Torvud, Olav, *Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv*, Oslo, 1993, s.156f

2.3 Betalningsmedel och betalningsinstrument

Betalningstransaktioner brukar indelas i kontantbetalningar och bokbetalningar. Kontantbetalningarna är de betalningarna som sker med sedlar och mynt medan bokbetalningarna avser alla de metoder som bygger på utnyttjandet av en förmedlare. Bokbetalningar kan i sin tur delas in i två grupper: Debettransfereringar och kredittransfereringar. En debettransferering innebär att betalningsmottagaren initierar transaktionen, däremot initieras en kredittransferering av betalaren.²⁵

2.3.1 Kontanta medel

De tidigaste formerna av pengar bestod oftast av ett värdefullt objekt vilket också var allmänt acceptabelt som betalning. Guld i ett guldmynt hade då oftast samma värde både som råvara och som betalningsmedel. Behovet av att kunna transportera och lagra större summor ledde så småningom fram till användningen av betalningsmedel som representerade ett värde, såsom papperssedlar.

Även om papperspengar är mycket lätthanterligare än guldmynt är dessa ändå relativt ineffektiva vid växling och lagring av större summor. Huvuddelen av pengarna i de allra flesta staters ekonomier består därför av bokpengar, där pengarna representeras av noteringar i bokföringen hos finansiella institutioner såsom banker.²⁶

2.3.2 Kreditöverföring

I kategorin kredittransfereringar ingår bl.a.:

- av betalaren initierad girering mellan två konton hos samma bank eller hos olika banker,
- kontantinbetalning av ett belopp som skall överföras till ett konto hos samma eller en annan bank,
- överföring genom debitering av betalarens konto med ett belopp som skall utbetalas kontant till mottagaren hos samma eller en annan bank,
- kontantinbetalning av ett belopp som skall utbetalas kontant till mottagaren hos samma eller en annan bank.

De vanligaste formerna av kredittransferering är plus- och bankgiro och betalningsinstrumentet som används kallas ofta en order.²⁷

Giro, som kommer från det grekiska ordet för omlopp – gyros, är en teknik för betalning genom överföring av medel från ett konto till ett annat utan att kontanter används.²⁸ I Sverige finns huvudsakligen två girosystem som dock fungerar på mycket liknande sätt. Bankgirosystemet administreras av

²⁵ Cranston, Ross, Principles of banking law, Oxford, 2 uppl., 2003, s.235

²⁶ Detta avsnitt baseras på boken av Weatherford, Jack, Pengar – från sandsten till cyberrymden, Lund, 1997.

²⁷ Ds. 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s. 11

²⁸ SOU 1998:159, Den kommersiella marknaden för kasseservice, s.59

Bankgirocentralen (BCG), vilket är ett aktiebolag som har de svenska bankerna som delägare. Systemet bygger på att ett bankgironummer kopplas till kundens vanliga konto i en bank genom ett avtal mellan kunden och banken. Bankgironumret registreras i BCG:s register och möjliggör överföringar mellan olika konton i olika banker. Postgirot, som tidigare drevs av Postverket, är sedan 1994 ett bankaktiebolag under namnet Postgirot Bank AB. Postgirot Bank AB köptes av Nordea bank AB och bytte namn till PlusGiro²⁹. Före detta Postgirots tjänster blev ett produktsortiment inom Nordea och ett internt system för överföringar mellan konton i Nordea.³⁰ Plusgirosystemet förutsätter att betalaren eller betalningsmottagaren har ett konto i Plusgirot Bank. Systemet används för överföring mellan konton och kontantutbetalning och kontantinbetalning. När kunden skall betala räkningar fyller denne i en betalningsorder med mottagarens kontonummer eller namn, samt fullständig adress om betalningsmottagaren inte har eget Plusgirokonto, belopp vilket skall överföras och lägger den tillsammans med inbetalningsavierna i ett portofritt kuvert. Girobetalningar kan vara i två former: Elektroniska överföringar och blankettbaserade överföringar.³¹ Blankettbaserade överföringar görs genom att kunden fyller i en pappersblankett som skickas till Plusgirot eller banken, antingen direkt av kunden själv eller genom att kunden besöker ett bankkontor eller ombud. Elektroniska överföringar, GiroTel³²; ePlusgiro³³, kan göras exempelvis med hjälp av telefonbank eller Internet.

Den största skillnaden mellan plusgirot och bankgirot är att plusgirot är ett slutet system. Detta system kan endast användas för överföringar mellan konton inom plusgirot. Bankgirot är däremot ett öppet system som möjliggör överföringar mellan konton i olika banker.

2.3.3 Debetöverföring

Debettransfereringar innefattar bl.a.:

- inlösen av checkar
- inlösen av andra betalningsanvisningar
- automatisk debitering³⁴

Betalningsinstrumentet vid debettransferering är således oftast en anvisning. Vid automatisk debitering, ofta kallat autogiro, ges emellertid auktorisation i form av den fullmakt som ger mottagaren rätt att genomföra dispositioner med bindande verkan för betalaren.

En check är ett betalningsinstrument som används inom bankernas betalningssystem. Checklagen (1932:131) anger detaljerat vilka rättigheter och skyldigheter som följer med användning av check. En check är en anvisning till en bank (trassatbanken) att vid uppvisandet av checken

²⁹ www.postgirot.se, besöktes 2005 03 07.

³⁰ SOU 2004:52, Samhällets behov av betaltjänster, s.96f

³¹ SOU 2004:52, Samhällets behov av betaltjänster, s.96

³² Med GiroTel kan man göra saldoförfrågningar och få upplysningar om senast in- och utbetalade belopp via en tonvalstelefon med knapparna * och #.

³³ Med ePlusgiro registrerar man sina betalningar direkt från datorn och sänder dem elektroniskt via Internet.

³⁴ Ds. 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s. 31

erlägga betalning till checkinnehavaren. Enligt 3 § Checklagen kan endast en bank vara trassat och utställaren måste ha ett tillgodohavande (eller checkkredit) motsvarande checkbeloppet. Checken är en strängt formbunden anvisning och endast en handling som uppfyller formkraven i checklagens mening. Trassatbanken har enligt lagen en skyldighet att lösa in checken, i den mån täckning finns. Mellan utställaren och trassatbanken finns ett avtal som reglerar ramarna för användning av checkkontot, men detta förhållande regleras i princip inte i lagen.

Ett betalningsmedel som nästan helt trängts undan av modernare metoder är växeln. Växlar förekommer antingen som dragna eller egna och regleras i Växellagen (1932:130). Den dragna växeln liknar i mycket checken, men skillnaden är att även andra än banker kan vara trassat. Den egna växeln är däremot ingen anvisning som checken, utan ett skuldebrev, där utställaren själv är huvudgäldenär.

De betalningstransaktioner som initieras med hjälp av betalkort är till sin typ debettransfereringar.³⁵ Betalning med kontokort blir allt vanligare såväl i Sverige som i andra länder. Kortmarknaden domineras av de ideella föreningarna Mastercard och Visa, i vilka de flesta av världens betydande banker är medlemmar. Ett kontokort kan vara kopplat till ett transaktionskonto och kallas debetkort eller bankkort, eller till ett skuldkonto och kan då delas upp i betalkort och kreditkort.³⁶ Bankkort är en typ av kort som inte har någon kredit kopplad till sig och där pengarna dras direkt från det egna kontot när man betalar med kortet. Exempel på bankkort är Visa och Maestro. Betalkort fungerar på det sätt att kortinnehavaren ges anstånd med betalningen under en viss period. Om kortinnehavaren betalar för en vara eller tjänst debiteras beloppet automatiskt på kontoinnehavarens konto och faktureras för inbetalning månaden efter köpet. Kreditkort används som benämning på kort där betalning vid ett köp bokas på ett skuldkonto. Skillnaden mellan dessa två kort är att kortinnehavaren betalar ränta från inköpsdagen om denne använder kreditkort. Exempel på betal- och kreditkort är American Express och Mastercard.

Mellan bankkort, kreditkort och betalkort finns ingen knivskarp gräns.³⁷ Ett bankkort är oftast knutet till ett lönekonto men kan också ha en beviljad kredit. Man kan då fråga sig om inte bankkortet är ett kreditkort? I den numera använda terminologin är bankkortets anknytning till ett bakomliggande lönekonto den avgörande skillnaden.

Kontokortssystemen bygger i den enklaste formen på förhållandet mellan tre aktörer:

- kortutgivaren - oftast en bank, bestämmer vilka villkor som gäller för kortets utnyttjande samt dess närmre utformning
- kortinnehavaren - en fysisk eller juridisk person som ingått avtal med kortutgivaren
- sälj företaget - en näringsidkare som slutit avtal med en viss kortutgivare eller inlösare om att acceptera kontokort vid betalning

³⁵ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.31

³⁶ SOU 2004:52, Samhällets behov av betaltjänster, s.98

³⁷ Björkholm, Bengt, Johansson, Peter, Betalning med kontokort, Falun, 1994, s.13

Kortutgivande och inlösande banker sluter i sin tur avtal med kortinnehavare och säljföretag. Det är således bankerna som ger ut korten och inte Visa eller MasterCard. De senare är i stället varumärkesorganisationer som bankerna har anslutit sig till. Till skillnad från Visa och MasterCard är företaget American Express själva utgivare av kontokort.

Utöver dessa finns det i många system också en mellanhand i form av en inlösare, som betalar ut likvid till säljföretaget och i sin tur får betalt av kortutgivaren. Gemensamt för kontokorten är att själva kortet fungerar som legitimationsmedel vid disposition av kontot. I Sverige krävs dock i regel ytterligare legitimationsmedel vid betalning, såsom ID-kort eller en personlig kod, en s.k. PIN-kod.³⁸

³⁸ PIN - Personal Identification Number.

3 Betalningsförmedlingsuppdrag och dröjsmål

I detta kapitel skall förpliktelseernas uppkomst att utföra betalningsöverföring och skyldigheter mellan parterna diskuteras. De skyldigheter som betaltjänster medför kan huvudsakligen sägas bestå i att föra rätt belopp i rätt tid från betalarens konto till mottagarens konto. Som redan har nämnts ovan är att betaltjänster består av ett antal moment – debitering av betalarens bankkonto, avveckling mellan betalarens bank och mottagarens bank, kreditering av mottagarens bankkonto, bekräftelse till betalaren, avisering till mottagaren och grunduppgifter om den avtalade tjänsten. För att betalningskedjan skall fungera måste en betalning ske från betalaren, genom att dennes bank betalar till mottagarens bank. Avvecklingen av en sådan betalning utförs i Riksbankens RIX-system. Riksbanken är genom RIX-systemet därför en central aktör för avveckling av betalningar mellan de finansiella institutionerna. Det händer att någon länk i betalningskedjan brister och medför att det blir dröjsmål med betalningen. Hela uppdraget blir försenat och det innebär att dröjsmål föreligger. Dröjsmål föreligger om en gäldenär icke alls fullgör sin prestation eller fullgör denna försent.³⁹ Dröjsmål kan uppstå endast i en del av prestationen och kallas partiellt dröjsmål. Dröjsmål skapar frågor som vilken part som skall bära risken för dröjsmålet, hur långt bankens ansvar kommer att sträcka sig för dröjsmål och vilka påföljder det kan bli.

3.1 Förpliktelseernas uppkomst

När betalaren ger uppdrag till förmedlaren i form av betalningsordern och förmedlaren accepterar den, uppkommer förpliktelseerna mellan parterna. En betalningsorder definieras i UNCITRAL:s modellag för internationella kreditöverföringar art. 2 (b). En betalningsorder är en instruktion för betalningsförmedlaren att ett bestämt belopp skall ställas till mottagarens disposition. I en betalningsorder kan anges en betalningsdag eller en tid när ordern skall utföras. Med betalningsdag menas den dagen då beloppet skall stå till betalningsmottagarens disposition.⁴⁰ En betalningsorder kan ges i olika former såsom genom en ifylld giroblankett, Internet, eller per telefon. Betalningsuppdrag är ett påbud och inte ett anbud vilket innebär att accepten inte krävs för att uppdraget skall utföras. Banken måste istället meddela kunden om banken inte ämnar genomföra överföringen.⁴¹

För att det skall uppstå en plikt för banken att utföra betalningsuppdraget är det vissa villkor som måste vara uppfyllda. Banken skall kontrollera om betalaren har en tillräcklig summa pengar på kontot för att täcka transaktionen eller om betalaren är behörig att disponera det konto som skall

³⁹ Rodhe, Knut, Obligationsrätt, Stockholm, 1956, s.184f

⁴⁰ UNCITRAL Model Law On International Credit Transfers, 1992, art.2 ”value date”

⁴¹ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.177

belastas. Banken är inte skyldig att verkställa en betalningsorder om kontot saknar täckning för orderns belopp. Banken bär risken om det inte finns någon täckning.⁴² Däremot kan parterna avtala att en sådan transaktion ändå utförs trots att kontot saknar täckning.

Banken måste utföra identitetskontroll enligt 4 § i Lagen om åtgärder mot penningtvätt (1993:768)⁴³ och av Finansinspektionens föreskrift (FFFS 1999:8). Identiteten skall kontrolleras hos den som vill inleda en affärsförbindelse med banken och identitetskontroll skall utföras också vid transaktioner som överstiger 110 000 kronor. Med affärsförbindelse menas ett förhållande av mer stadigvarande slag men som kan ha mycket skiftande karaktär. Uttrycket innefattar inte när en kund gör en enstaka insättning under gränsvärdet.⁴⁴ I finansinspektionens föreskrift sägs att identitetskontroll skall vara obligatorisk vid varje tillfälle när kunden gör ett avtalsslut om en tjänst.⁴⁵ Banken skall utföra rimlig behörighetskontroll genom att begära kontroll av registreringsbevis för juridiska personers ombud och legitimation av de fysiska personerna. Bara om banken efter kontroll inte haft anledning att misstänka fel kan banken inte anses ha brutit i sin aktsamhet.⁴⁶ Enligt 9 § i Lagen om åtgärder mot penningtvätt (1993:768) har banken rapporteringsskyldighet för transaktioner som skäligen kan antas utgöra penningtvätt. Om banken uppsåtligt eller av grov oaktsamhet åsidosätter gransknings- eller uppgiftsskyldigheten åläggs banken böter enligt 14 §. Om dessa villkor ej är uppfyllda har banken ingen plikt att uppfylla betalarens betalningsorder och kan vägra acceptera betalningsordern.

Uppdraget mellan banken och kunden uppstår när banken inte avvisar betalningsordern. Förpliktelsernas innehåll kan finnas i skriftligt avtal mellan parterna eller bara i ett muntligt avtal genom accept av betalningstjänst. Här bör noteras att kassakundens avtal brukar vara muntligt medan kontokundens relation till banken kan härledas till ett skriftligt avtal förknippat med öppnandet av ett konto. Relationerna mellan bank och kund är inomobligatoriska till sin art. Det innebär att det måste finnas avtal mellan parterna som reglerar skyldigheter och rättigheter. I det skriftliga avtalet tillkommer avtalsinnehåll dels från ett kontoavtal och dels genom ett avslutningsavtal, dvs. avtalet om att ansluta ett visst bankkonto till bankgirosystem.

Som nämndes tidigare behöver avtalet inte vara skriftligt. För det muntliga avtalet tillkommer avtalsinnehåll som kan utläsas ur de ifyllda blanketternas tryckta villkor.⁴⁷ Även om skriftliga avtal förekommer är det långt ifrån vanligt att det i avtalet noggrant anges vad banken åtar sig för sin kund. Avtal mellan banken och kunden är ovanligt eftersom kunden oftast är i underläge till banken.⁴⁸

⁴² Torvud, Olav, *Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv*, Oslo, 1993, s.288

⁴³ EG: s direktiv 91/308/EEG om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet används för tvättning av pengar.

⁴⁴ Bökmark, Jan, *Kreditmarknadsbolag*, Stockholm, 1994, s.88

⁴⁵ FFFS 1999:8, *Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt*, s.3

⁴⁶ Donner, Gabriel, *Handbok i bankrätt*, Borås, 1996, s.56

⁴⁷ Arnesdotter, Ingrid, *Moderna betalningsmetoder*, Göteborg, 1996, s.211ff

⁴⁸ Donner, Gabriel, *Handbok i bankrätt*, Borås, 1996, s.24f

3.2 Förhållandet mellan parterna

I detta kapitel skall jag undersöka förhållandet mellan de tre parter som är inblandade i betalningsförmedlingen: Betalaren, banken och betalningsmottagaren.

Den existerande lagregleringen av betalningar handlar nästan uteslutande om förhållandet mellan gäldenär och borgenär, dvs. det bakomliggande skuldförhållandet.⁴⁹

Det finns ingen tvekan om att förhållandet mellan betalaren och betalningsmottagaren är ett rent fordringsförhållande och att allmänna fordringsrättsliga regler gäller.

När kunden överlämnar pengar till banken, blir banken ägaren till det överlämnade beloppet men enbart på villkor att kunden i gengäld erhåller en fordran som motsvarar det insatta beloppet på banken.⁵⁰ Enligt lag om redovisningsmedel (1944:181) framgår att den som mottagit medel för annan har skyldighet att redovisa för dem och att medel måste hållas så att de är omedelbart tillgängliga för att avskiljas. Dessa medel ägs inte av banken.

Förhållandet mellan banken och kontohavaren är ett vanligt skuldförhållande som bedöms enligt de regler som gäller för enkla skuldebrev. Dessutom regleras detta fordringsförhållande genom det mellan parterna ingångna kontoavtalet och de därtill knutna villkoren.⁵¹

Avtalet innebär att alla betalningar som görs till banken och som är avsedda för insättning på kontot räknas kontohavaren tillgodo, medan alla utbetalningar från kontot avräknas. Ett konto är endast en avspegling av fordringsförhållandet mellan bank och kund, dvs. hur stor fordran/skuld kunden har gentemot banken.⁵² Detta innebär att ett konto inte är någonting annat än just själva det finansiella institutets räkenskapsmaterial.

Beträffande betalningstransaktionen, varmed avses förhållandet mellan betalaren och den som förmedlar betalningen, saknas särskild lagreglering.⁵³

Betalningstransaktionen sker genom kreditering eller debitering av ett eller flera bankkonton och därmed uppstår kopplingar mellan kontoförhållandet och enskilda betalningstransaktioner. Man kan inte se avtalet om betalningsförmedling som en del av kontoavtalet trots att det finns kopplingar mellan avtalen. Om betalningsförmedlingen ses som en tjänst aktualiseras frågor av avtalsrättslig karaktär gentemot förmedlaren.

Arnesdotter föreslår modellen med tre skilda avtalsförhållanden vid betalningsförmedling; ett mellan betalaren och den överförande banken, ett mellan de deltagande bankerna och ett mellan mottagaren och dennes bank. Detta innebär att ett bindande avtal mellan betalaren och den överförande banken uppkommer när banken inte avvisat betalningsordern. När det är

⁴⁹ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.10, 14

⁵⁰ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.110

⁵¹ SOU 1998:14, E-pengar – näringsrättsliga frågor, s.60

⁵² Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s. 112; Ds. 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s. 109; SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 307; Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.25

⁵³ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s. 10, 14; SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 62

fråga om tvåbanksgirering lämnar betalarens bank i sin tur ett uppdrag till betalningsmottagarens bank. Detta avtal uppkommer precis på samma sätt som avtalet mellan betalaren och dennes bank. I alla fallen skapar de tre individuella avtalsförhållandena ett system för att ett fjärde avtalsförhållande kan uppfyllas, d.v.s. betalningsrättshandling.⁵⁴

Rättsförhållandet mellan betalaren/mottagaren och dennes bank kan ses som ett fullmäktigeförhållande där banken är fullmäktig för betalaren eller mottar betalningen för betalningsmottagaren. Lehrberg anser att en sådan fullmaktskonstruktion kan ge tillfredställande förklaringar till vissa av betalningens rättsverkningar i förhållandet mellan betalaren och betalningsmottagaren, att en utbetalning som betalarens bank gör betraktas som en betalning från betalaren själv står i överensstämmelse med detta.⁵⁵ Detsamma skulle gälla om en betalning till en bank där betalningsmottagarens konto finns betraktas som en betalning till betalningsmottagaren själv. Ett sådant rättsförhållande mellan parterna ger inte vägledning när en betalning är fullbordad och är bindande för de inblandade parterna.

Torvud anser att när banken och betalaren ingår ett avtal genom att acceptera en betalningsorder till fördel för mottagaren etableras det ett tredjemansavtal till fördel för mottagaren. I ett sådant fall etableras mottagarens fordring på banken genom avtalet och inte genom fullmäktigeförhållandet.⁵⁶ Detta avtal har karaktären av ett tredjemansavtal. Det betyder att betalningsmottagarens bank har utfäst sig att gottskriva betalningsmottagaren aktuellt belopp och att detta åtagande är av sådan karaktär att det kan åberopas direkt av betalningsmottagaren mot dennes bank.⁵⁷ Den konstruktionen avspeglar sig i UNCITRAL:s modellag för internationella kreditöverföringar.⁵⁸ I art. 19.1 framgår att betalningsmottagarens bank, när betalningsuppdraget fullbordas, blir förpliktat i relation till betalningsmottagaren i den mån banken har accepterat betalningsordern.

Man kan dra slutsatsen att stor oenighet råder kring vilken modell som är mest passande för förhållandet mellan betalaren och den som förmedlar betalningen. Arnesdotter förkastar avtalsslut via fullmäktig samt bundenhet på grund av tredjemansavtal och påstår att det är ett direkt avtal mellan betalningsmottagarens bank och betalningsmottagarens själv. Lehrberg anser att banken i visst hänseende kan fungera som fullmäktig. Torvud utgår från att ett sådant förhållande bygger på ett tredjemansavtal. Jag skulle anse att en bank, som agerar betalningsförmedlare, är gäldenär i förhållande till mottagaren. När banken mottar medel för egen räkning blir resultatet därav att betalningsmottagaren får en fordran mot banken. Denna fordran uppkommer inte direkt vid mottagandet av pengarna utan tidigast i samband med bankens kreditering av betalningsmottagarens konto. Bokföringsåtgärden är ett tydligt uttryck för att banken beslutat sig för att ta

⁵⁴ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.177f

⁵⁵ Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.61

⁵⁶ Torvud, Olav, Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv, Oslo, 1993, s.162f

⁵⁷ Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.70

⁵⁸ UNICITRAL Model Law on International Cred Transfers av år 1994

på sig gäldenärsansvaret. När bokföringskontot krediteras blir betalningsmottagarens bank bunden mot betalningsmottagaren.⁵⁹

3.3 Dröjsmålsuppkomst

För att kunna avgöra om dröjsmål föreligger måste det fastställas när betalning skall ske. Parterna avtalar oftast om vid vilken tidpunkt den betalningsskyldige är förpliktad att betala men om så inte skett regleras tidpunkten i 5 § Skuldebrevslagen. Där sägs att den betalningsskyldige är skyldig att betala vid anfordran och har rätt att betala så snart betalningsberättigad vill. Dröjsmål uppkommer enligt Skuldebrevslagen när gäldenären inte kan betala vid i avtalet fastställd tid eller vid anfordran. Även av 7 § Skuldebrevslagen kan det utläsas att ersättningskyldighet inte föreligger om dröjsmålet beror på den betalningsberättigade.

För att avgöra om dröjsmål föreligger enligt Köplagen får man att utgå från tidpunkten vid vilken avlämnandet av varan skall ske. Oftast är denna tid överenskommen i avtalet⁶⁰ men om tidpunkten för betalning inte framgår av avtalet skall köparen betala när säljaren kräver det (49 § KöpL), eller betalning ske när varan hämtas hos säljaren (48 § KöpL).

Detsamma gäller med avlämnandet av varan från säljarens sida. Enligt 9 § Köplagen skall varan avlämnas inom skälig tid från köpet om tiden för avlämnandet inte framgår av avtalet.

Enligt 22 § i Köplagen sägs att om varan inte avlämnas eller avlämnas försent och det inte beror på köparen eller något förhållande från hans sida, får köparen kräva fullgörelse eller häva köpet. Härav framgår att dröjsmålsuppkomst sammanhänger med ”avlämnandet”. Därmed sägs också att även om avlämnandet ej har skett i tid, är det möjligt att dröjsmål icke uppstår, nämligen om underlåtenhet att avlämna i tid beror på köparen. Dröjsmål föreligger när godset avlämnas en timme senare än överenskommelsen eller då det aldrig någonsin levereras. Det innebär att dröjsmål i Köplagens mening uppstår också när prestationer uteblir eller bortfaller.⁶¹

För att kunna avgöra om dröjsmål föreligger i betalningsförmedlingen måste det fastställas hur lång tid betalningsöverföringen skall ta. Saknas tidsbestämmelser i avtalet skall uppdraget ha slutförts med den skyndsamhet som följer av god sedvänja i branschen.⁶² Betalarens bank är i dröjsmål om den överskrider de tider som angivits i avtalen eller i broschyrer. När banken anger tidsram för överföringen förbinder den sig inte direkt till exakta tidsgränser men anger istället att uppdraget vanligtvis är slutfört på viss angiven tid. Det innebär att dröjsmål föreligger när den faktiska överföringstiden överstiger vad som räknas som rimlig tid för omsorgsfull

⁵⁹ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.173f

⁶⁰I avtalet kan avtalas att betalningen skall ske genom fakturering eller med annat betalningsinstrument än kontant betalning.

⁶¹ Ramberg, Jan, Johnny Herre, Allmän köprätt, 2 uppl., Stockholm, 2002, s.54 f

⁶² Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.230f

betalningsförmedling.⁶³ Vid värdering av om en överföring är i dröjsmål måste man ha som utgångspunkt hur lång tid överföringen vanligtvis tar. Detta kommer att diskuteras i kapitlet 3.4 om tidsåtgång för betalningsförmedlingen.

Dröjsmål kan uppstå i olika situationer⁶⁴:

- Överföringen genomförs men beloppet kommer fram försent

Att beloppet uppehålls från mottagaren kan bero på tekniska och mänskliga fel.⁶⁵ De praktiska förseningsorsakerna är att tekniska fel i datasystem uppstår och beloppet stannar en längre tid i banksystemet eller bankens anställda skapar förseningen på grund av glömska eller vårdslöshet.

Den vanligaste situationen när pengarna ”snurrar runt i systemet” en längre tid är när betalningen sker internationellt och med en för betalaren och betalningsmottagaren främmande valuta. Som exempel kan nämnas att betalningen skall utföras från Sverige till Östeuropa i dollar då en annan korrespondensbank är inblandad i transaktionen. Korrespondentbank är oftast en amerikansk bank som kan hantera valutan och den deltar i sin tur i det amerikanska betalningssystemet genom vilket betalningen slussas vidare till den slutliga betalningsmottagaren som i detta exempel är den Östeuropeiska banken. Det som orsakar dröjsmål i betalningsförmedlingen är att man inte får korrespondens i 2-3 veckor med korrespondentbanken och den Östeuropeiska banken kan inte ta emot överföringen själv därför att betalningen är avsedd för korrespondentbanken. Förseningen kan också uppstå på grund av extraordinära händelser som strejk, strömavbrott osv.

– Rättidig överföring har skett men endast en del av hela beloppet har överförts

I en sådan situation uppkommer fel i överföringen trots att överföringen sker till rätt mottagare och i rätt tid men det utbetalda beloppet stämmer inte med det som skulle vara överfört. Denna situation tar inte sikte på tillfällena när betalaren har gett en felaktig betalningsorder genom att betala mindre än det avtalade beloppet mellan parterna. När beloppet inte stämmer med det som skulle vara överfört föreligger ett partiellt dröjsmål. Det är det resterande beloppet som befinner sig i dröjsmål och betalningsmottagaren avvisar en i rätt tid fullgjord oriktig prestation.⁶⁶

Utgångspunkten skulle ha varit att betalningsförmedlaren är ansvarig för att beloppet som överförs stämmer med uppdraget. Banken blir skyldig att se till att också det resterande beloppet blir krediterat.

- Överföring har skett till fel mottagare

När beloppet utbetalas till fel person eller insättes på fel konto är betalaren i dröjsmål med betalningen gentemot betalningsmottagaren. I detta fall uppkommer frågan när en felaktig överföring bör hänföras till bankens ansvarssfär och när den bör hänföras till betalarens egen ansvarssfär. Banken är fri från ansvar om denne utfört uppdraget enligt betalningsordern.

⁶³ Torvud, Olav, *Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv*, Oslo, 1993, s.318

⁶⁴ Andersen, Lennart Lyng, *Pengeforsyning og betalningsformidling*, Handelshögskolan i Köpenhamn, uppl.1, 2002, s.108

⁶⁵ Krüger, Kai, *Pengekrav*, 2 uppl., Oslo, 1984, s.262

⁶⁶ Rodhe, Knut, *Obligationsrätt*, Stockholm, 1956, s.185

Enligt SEB: s kontor i Helsingborg uppkommer 90 % av felen i betalningsöverföringen på grund av betalarens otydliga instruktioner.⁶⁷ Om betalaren angett felaktigt kontonummer eller uppdraget utförts enligt felaktiga instruktioner kan det vara betalarens ansvar.⁶⁸ Om banken gör fel genom att lägga in felaktiga siffror i systemet som inte motsvarar kundens anvisning aktualiseras bankens ansvar för själva beloppet och dröjsmålsräntan. Banken har skyldighet att ta kontakt med betalaren om den upptäcker en motstridighet i olika identifieringsuppgifter avseende betalningsmottagaren enligt UNCITRAL: s modellag för internationella kreditöverföringar art. 10.

Vid krediteringen av fel konto aktualiseras bankens rätt att korrigera felet och tillbakaföra beloppet. Tidsmässigt tar det, 2-3 dagar för svenska betalningar och ca två veckor för utländska betalningar, för banken att tillbakaföra felaktigt utförd betalning.⁶⁹

– Överföring har skett till rätt person men beloppet kommer inte fram till mottagaren.

I en sådan situation kan betalaren också bli i dröjsmål med betalningen gentemot betalningsmottagaren. Betalaren har gett uppdraget i tid men beloppet kommer inte fram. Dröjsmål föreligger genom att beloppet fastnar någonstans i bankens system. När ett belopp är inbetalt till banken räknas det som att betalaren har fått en fordran på banken. Banken blir inte fri från den förpliktelsen förrän uppdraget är uppfyllt.

3.4 Tidsåtgång för betalningsföredling

3.4.1 Inhemska betalningar

När det gäller inhemska betalningsöverföringar finns det inga lagstadgade krav på hur lång tid en överföring bör ta. Parterna kan avtala om överföringstidsåtgången. Om parterna inte har avtalat om tidsåtgången för överföringen finns det inga lagar eller andra författningar om tidsåtgången, men det finns speciella regler som Finansinspektionen har utfärdat i allmänna råd (FFFS 2001:8) om inlåningskonton och tillhörande banktjänster. I 12 § har de uttalat sig att ett överföringsuppdrag bör genomföras på ett snabbt och säkert sätt. Banken bör skriftligen informera kunden om den tidsåtgång som vanligtvis tillämpas för att genomföra överförings- och gireringsuppdrag till ett annat konto. Bankerna anmodas att genomföra en betalning samma dag uppdraget lämnats in eller senast följande bankdag. I många fall får man således ha som utgångspunkt vad som är den normala tidsramen vid den ifrågavarande typen av betalningar. Frågan uppstår om varje överskridande av den tidsram som faktiskt är det normala skall betraktas som dröjsmål eller om man skall utgå från ett något lösare kriterium av typ ”skäligen tid”. Man skall ta hänsyn till betalningssystemet som är datoriserat och som fungerar som ett löpande

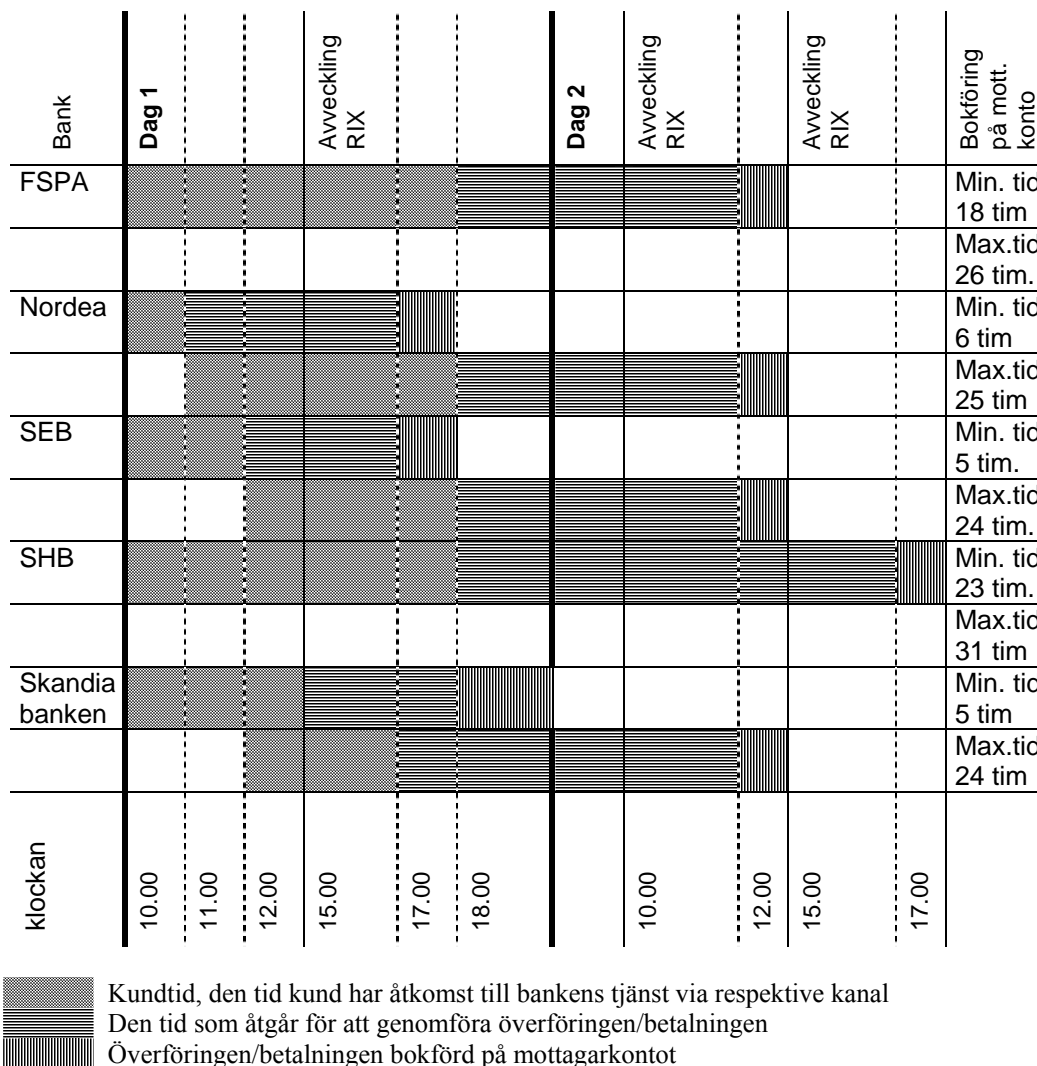
⁶⁷ Intervju med Per Assarsson på SEB:s kontor i Helsingborg, 2005 05 09.

⁶⁸ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.154

⁶⁹ Intervju med Per Assarsson på SEB: s kontor i Helsingborg, 2005 05 09.

schema och man kan anse att det som kunderna har anledning att räkna med är just denna normala tidsram och att dröjsmål borde anses föreligga om denna överskrids.⁷⁰ Enligt statistiken⁷¹ som kommer att redovisas nedan sker en överföring mellan konton inom Sverige i regel på cirka ett dygn.

TABELL 1 ÖVERFÖRINGSTID VID KASSATRANSAKTION – KONTO TILL KONTO INOM SVERIGE

Man skall observera att de överföringar som beställdes på förmiddagen hos Nordea, SEB och Skandia Banken genomfördes samma dag, medan överföringar beställda på eftermiddagen genomfördes först följande bankdag. FSPA och SHB levererade transaktioner till övriga banker endast en gång per dag. Därigenom tog överföringarna från dessa banker en bankdag oavsett om överföringarna skedde via Internet eller via kassa och oavsett om överföring skedde förmiddag eller eftermiddag.

⁷⁰ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s. 157

⁷¹ Finansinspektionens rapporter "Från konto till konto I", 2002:2

Enligt Finansinspektionens rapport var betalningar från bankkonto till postgiro utförda samma dag och var postgirot tillhanda nästa dag. Tiden för dessa betalningar beräknades utifrån antagandet att avgående post var postgirot tillhanda nästa bankdag. Försenad postgång innebar förlängda betalningstider.

Även för motsvarande betalning via Internet uppgav samtliga banker att betalningen var postgirot tillhanda nästa bankdag. För Nordea gällde dessutom att betalning via Internet som beställdes under vissa tider var postgirot tillhanda redan samma dag.

Vad gäller betalning från bankkonto till bankgiro inom Sverige uppgav samtliga banker att betalning från bankkonto till bankgiro bokfördes på mottagande bankkonto nästa bankdag. Betalning från bankkonto till bankgiro påverkades av tidsåtgången för postbefordran. Med bankdag avses inte lördag och söndag, annan allmän helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton.

För motsvarande betalning via Internet uppgav samtliga banker att även denna bokfördes på mottagande bankkonto nästa bankdag. För SkandiaBanken gällde dessutom att betalning som bokfördes senast kl.10.00 bokfördes på mottagande bankkonto kl. 17.00 samma dag.

Överföringstider för betalningar i Sverige via bankgiro ligger på två bankdagar. SkandiaBanken gör en sådan överföring på en bankdag. En betalning via postgiro tog i allmänhet två bankdagar. Några undantag fanns dock, betalning hos SEB via Internet och kassa tog mellan tre till fyra bankdagar innan beloppet var tillgängligt på mottagarens konto. Betalning hos SHB och SkandiaBanken via kassa tog motsvarande tid. Slutsatsen blir att den normala tidsramen för inhemsk betalning ligger på en till två bankdagar och en längre tid skall betraktas som dröjsmål.

3.4.2 EU-betalningar

Lagen om betalningsöverföringar inom EU/EES-området (SFS 1999:268) bygger på betalningsdirektivet 97/5/EG. Syftet med lagen och direktivet var att betalningsöverföringar mellan EU/EES- länderna skulle bli snabbare och säkrare. Rutinerna kommer att förbättras för gränsöverskridande betalningar och göras mer effektiva så att tidsåtgången minskas. Ett ytterligare syfte är att kunderna skall få tillräcklig information om förfarandet samt att deltagande kreditinstitut bör vara ersättningsskyldiga om uppdraget inte genomförts på utlovat vis. Direktivet är, enligt art 1, tillämpligt på betalningar upp till € 50 000 och som inte beställts av kreditinstitut, finansinstitut eller annat företag i vars verksamhetsområde ingår förmedling av gränsöverskridande betalningar. Fullgörelse inträder, enligt art 2, när betalningen ställts till mottagarens förfogande på ett konto som denne kan förfoga över.

Lagen om betalningsöverföringar och betalningsdirektivet innehåller bestämmelser om:

1. Krav på att information om beräknad överföringstid och kostnad måste lämnas till kunden vid en betalningsöverföring (3-6 § och art. 3, 4)

2. Betalningsöverföringen skall vara genomförd inom fem bankdagar från beställningen om inget annat uttryckligen överenskommits (7 § och art. 6)
3. Förbud mot avdrag för kostnader hos betalningsmottagaren
4. Bankernas ersättningskyldighet när en överföring inte har verkställts
5. Möjligheterna att få klagomål och ersättningskrav prövade (10-11 § och art.7, 8).

Artikel 6 i betalningsdirektivet är av intresse i denna uppsats på grund av reglering av tidsåtgång vid betalningsförmedling. Som redan nämnts ovan skall banken utföra betalningen inom den avtalade tiden och om detta inte sker, eller om tid inte avtalats, skall överföringen ha skett senast fem bankdagar efter acceptdatumet, annars skall avsändaren ersättas. Härvidlag är krediteringen av beloppet avgörande. Mottagarens kreditinstitut skall göra beloppet tillgängligt inom avtalad tid eller, om tid ej avtalats, vid slutet av den bankdag som följer efter den dag då beloppet krediterats det mottagande kreditinstitutet. Det innebär att den mottagande banken sedan har högst ett dygn på sig att bokföra beloppet på mottagarens konto, annars måste gottgörelse ske.⁷² Ersättning skall dock inte utgå om förseningen berott på antingen avsändaren eller mottagaren.

Det finns andra regelverk på området som förordningen (EG) nr 2560/2001 som reglerar avgifterna för gränsöverskridande överföringar och kortköp och direktiv 2000/35/EG om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner men det omfattar inte försenade betalningar inom betalningssystemet mellan olika inblandade banker.⁷³

Lagstiftningsarbete pågår med ett nytt förslag till ett direktiv om betalningstjänster. Detta direktiv skall ersätta direktivet om betalningsöverföringar (97/5/EG) och komplettera förordningen om gränsöverskridande betalningar ((EG) nr 2560/2001). Enligt diskussioner som förts till det nya förslaget ”En ny rättslig ram för betalningar på den inre marknaden, KOM (2003) 718”, har det nämnts att en betalning inom EU inte ska behöva ta så lång tid som fem plus en dag från sändare till mottagare. I förslaget föreslås att tiden för enhetliga betalningar inom EU kommer att uppgå till två plus en dag, att denna tidsåtgång verkligen kan uppnås kan man se av statistiken som redovisas nedan.

Finansinspektionen har genomfört flera undersökningar för att kartlägga svenska bankers överföringstider och kostnader för betalningar inom Sverige och EU/EES samt bankernas information till kunderna i samband med tjänsterna.⁷⁴

⁷² UNCITRAL: s modellag för internationella kredittransfereringar art. 11

⁷³ Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet yttrande över Ds 2001:56 Åtgärder mot sena betalningar –genomförande av EG-direktivet om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner, 2002-01-07 nr. J Å1 581/01, s. 2

⁷⁴ Finansinspektionens rapporter ”Från konto till konto I-V” (2002:2, 2002:3, 2002:6, 2002:9, 2003:4)

I de tre tabellerna nedan framgår dels hur de registrerade överföringstiderna fördelade sig mellan de banker som ingick i Finansinspektionens undersökning, dels hur dessa överföringstider fördelade sig mellan de olika mottagarländerna.⁷⁵

Utvalda banker i undersökningen var Föreningssparbanken AB (publ.) (FSPA), Nordea Bank Sverige AB (publ.) (Nordea), Skandinaviska Enskilda Banken AB (publ.) (SEB), Svenska Handelsbanken AB (publ.) (SHB) samt Skandiabanken AB (publ.) (Skandiabanken).

TABELL 2 GENOMSNISSLIGA ÖVERFÖRINGSTIDER FÖRDELADE PÅ AVSÄNDANDE BANK
(Antal bankdagar)

Avsändande bank	Överföringskanal	Genomsnittliga överföringstider		
		Januari 2002	September 2002	Augusti - september 2003
FSPA	Kassa	1,9	1,2	2,0
	Internet	1,8	1,1	1,0
NORDEA	Kassa	2,3	2,1	2,0
SEB	Kassa	4,1	1,5	1,2
	Internet	4,1	1,2	1,1
SHB	Kassa	1,9	1,7	2,0
Genomsnitt samtliga banker	Kassa/Internet	2,7	1,5	1,6

TABELL 3 ÖVERFÖRINGSTIDER PER AVSÄNDANDE BANK OCH MOTTAGARLAND
(Antal bankdagar)

Avsändande bank				
Mottagarland	FSPA	NORDEA	SEB	SHB
Danmark	0-3	1	1-2	3
Finland	3	1	1-3	1-4
Frankrike	0-1	2	0-1	1-2
Italien	2-3	1-2	2-3	2-3
Norge	0-2	3	0	0-1
Spanien	0-3	0-3	0-3	0-2
Storbritannien	0-5	2-3	0-1	2-3
Tyskland	0-1	3	0-1	3

⁷⁵ Statistiken är hämtad från Finansinspektionens rapport 2003:4 från konto till konto V,

TABELL 4 GENOMSNISSLIGA ÖVERFÖRINGSTIDER PER MOTTAGARLAND
(Antal bankdagar)

Genomsnittliga överföringstider			
Mottagarland	Januari 2002	September 2002	Augusti – September 2003
Danmark	2,3	0,9	1,7
Finland	3,2	2,6	2,3
Frankrike	2,7	2,0	0,9
Italien	3,0	2,8	2,2
Norge	0,8	0,6	1,0
Spanien	3,8	0,5	1,1
Storbritannien	2,8	1,0	2,0
Tyskland	2,9	1,4	1,6

Som framgår av tabellen 2 och 3 har de genomsnittliga överföringstiderna minskat avsevärt sedan den första undersökningen i januari 2002. Vid Finansinspektionens första undersökning i januari 2002 underskattades tiden oftast av bankernas centrala enheter och överföringstiden beräknades till två till tre bankdagar. Vid beställningarna av överföringarna meddelades däremot oftast tiden till fem dagar, men många överföringar genomfördes under kortare tid än angivet.

I uppföljningen över bankernas genomsnittliga tidsåtgång för överföringar till utlandet har tiden minskat från 2,7 bankdagar till 1,6 bankdagar år 2003.

3.5 Vem bär risken för dröjsmål

Om något problem skulle uppstå med betalningen, såsom att transaktionen blir avbruten på grund av datorhaveri, är det viktigt att veta vilken part som bär ansvaret för betalningen och parterna är medvetna om i vilken utsträckning de är ansvariga för förmedlingen. Detta är viktigt inte bara vid förekomsten av problem, utan också vid avtalslutande om hur kostnaderna skall fördelas. Den part som står för risken vid dröjsmål bör också få kompensation för det.

De risker som är förknippade med dröjsmål i betalningsförmedlingen är en risk för ekonomisk förlust för betalaren och betalningsmottagaren. För betalningsmottagaren kan dröjsmål i betalningsförmedlingen medföra förlust i form av ränta, kursförlust eller utebliven vinst för en affär som aldrig fullbordats på grund av försenad överföring. För betalaren är det frågan om skyldighet att ersätta betalningsmottagaren för dennes förlust så som dröjsmålsränta, kursförlust, skadestånd för utebliven vinst, kostnader

för inkassoåtgärder eller kostnader för betalningsmottagaren att hålla inne eventuell motprestation.

Enligt 3 § Skuldebrevslagen framgår att den betalningsskyldige bär risken för dröjsmål till dess betalningen kommit fram till den betalningsberättigade. Parterna har möjlighet i fodringsförhållandet att avtala vem som skall stå för dröjsmålsrisken därför att 3 § Skuldebrevslagen är dispositiv. Ansvaret skall fördelas från den tidpunkt då avsändaren ger förmedlaren i uppdrag att överföra ett belopp till dess att uppdraget slutförts. Uppdragsförhållandet kan anses vara avslutat när rätt belopp har kommit rätt mottagare tillhanda vid rätt tidpunkt.⁷⁶ Det innebär att den betalningsskyldige som uppdragsgivare är den som närmast bör stå risken för fel och förseningar hos uppdragstagaren. I betalningsförmedlingen skulle detta verka helt orimligt om betalaren får stå risken för hela transaktionen därför har riskfördelningen förklarats av Arnesdotter på följande sätt: Det finns tre punkter infrielse, befrielse och rättidig betalning som bestämmer hur de risker och kostnader som är förbundna med betalningstransaktionen fördelas mellan betalaren och betalningsmottagaren.

Infrielsepunkten är den punkt i betalningstransaktionen som medför att fordringen infrias och betalningsmottagaren har ovillkorlig och sakrättslig äganderätt samt faktisk disposition över betalningsmedlen. Befrielsepunkten är det moment i transaktionen som medför att betalningsmottagaren i fortsättningen inte har någon vidare rätt mot betalaren med anledning av fordringen. Rättidig betalning innebär att transaktionen genomförs ”i rätt tid” och betalaren är fri från dröjsmålspåföljder.

Risken för förseningen bärs inte ensam av betalaren utan fördelas istället mellan betalaren och betalningsmottagaren med hänsyn till när förseningen uppstår under transaktionens förlopp.⁷⁷

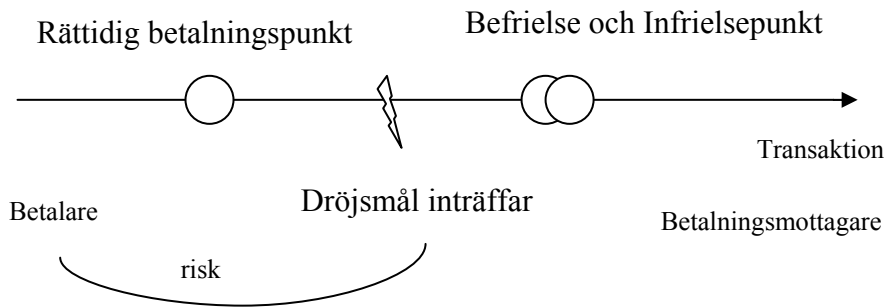
Arnesdotter säger att betalaren bär alla risker vid betalningstransaktionens försening eller ofullbordad innan de tre punkterna (rättidig betalning, befrielse och infrielse) sammanfaller. Betalaren bär alltid risken för dröjsmål om denne återkallat eller omdestinerat betalningsuppdraget. Det är klart att om förseningen uteslutande beror på betalarens handlande är denne betalningsskyldig för eventuella dröjsmålskostnader gentemot betalningsmottagaren utom i det fall när detta beror på en händelse som vållats av betalningsmottagaren själv. Principen att gäldenären inte är ansvarig för skada som vållats av borgenären finns lagfäst i 7 § 2 st. Skuldebrevslagen. I 51 § Köplagen sägs att dröjsmål föreligger om betalaren inte betalar i tid och detta inte beror på något från säljarens sida.

Om betalning utförs och försening uppkommer innan befrielsepunkten och infrielsepunkten inträffar bär betalaren risken för den uppkomna förseningen och för kostnader om transaktioner aldrig fullbordas (se figur 1).

⁷⁶ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s. 228; Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s. 149; SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 284, 313f

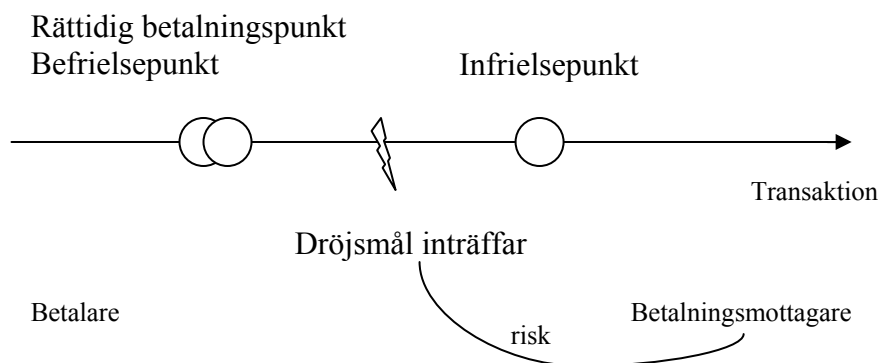
⁷⁷ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s. 25

Figur 1

Om befrielse - och betalningspunkt sammanfaller men utgörs av ett tidigare moment än det som konstruerar infrielsepunkten bär betalningsmottagaren risken för att transaktionen "hakar upp sig" efter att befrielse- och betalningspunkten har passerats (se figur 2).

Figur 2

Normalt sammanfaller infrielse - och befrielsepunkten. När befrielsepunkten kopplas bort från infrielsepunkten innebär det att betalaren ges möjlighet att bli befriad från sin skuld trots att betalningsmottagaren inte har fått prestation på grund av förseningen. Detta innebär att en betalning, beroende på ur vems synvinkel frågan ställs, kan anses fullgjord även om någon av de nämnda tidpunkterna inte infriats.

3.5.1 Rådighet över betalningsmedel

Riskövergång för dröjsmål mellan parterna kan också ses i samband med vem som har rådighet över betalningsmedlen. Huvudregeln är att betalaren har rådigheten över uppdraget genom att hindra att pengarna kommer fram till betalningsmottagaren.⁷⁸ Betalarens rådighet upphör när denne förlorar möjlighet att återkalla betalningsuppdraget. Frågan är när möjligheten upphör för betalaren att återkalla en betalning? Denna fråga kommer att besvaras från två aspekter. Den ena är betalarens återkallelserätt i förhållande till den förmedlande banken. Den andra är betalarens

⁷⁸ Kai Krüger, Pengekravsrett, 2 uppl., Oslo, 1984 s.269

återkallelserätt i förhållande till betalningsmottagaren. När det gäller den första aspekten kan uppdragsgivaren återkalla uppdraget så länge det inte har utförts.⁷⁹ När det gäller den andra aspekten står det klart att den tidpunkt när betalningen anses fullgjord måste utgöra gränsen för möjligheten att återkalla ett betalningsförmedlingsuppdrag. Frågan är var transaktionens ”the point of no return” finns?

I Kommissionens samrådsdokument⁸⁰ (KOM/2003/0718) och i dess bilaga 10 anges fyra alternativa förslag till formuleringar vad gäller betalningars slutgiltighet. Ett betalningsuppdrag som överlämnas direkt av beställaren till betalningsleverantören skall vara återkalleligt tills dess:

- att beställarens konto debiterats
- att penningöverföringen har inletts
- att betalningsordern har utförts
- att överföringsbeloppet har krediterats mottagarens konto

Om man ser dessa föreslagna tidpunkter som gränspunkter för upphörande av återkallelsemöjligheten för betalaren, är de första tre ointressanta därför att dessa tidpunkter är för tidiga och begränsar betalarens möjlighet till återkallelse i ett tidigt stadium av betalningsöverföringen. Den tidpunkt när beloppet har krediterats på mottagarens konto är enligt svensk rättspraxis, som behandlas nedan, lätt att fastställa både för kund och bank och både parterna har klara gränser när betalningsuppdraget kan återkallas.

Enligt NJA 1982 s. 366 kan betalaren inte längre återkalla betalningsuppdrag när bokföringen av en betalningstransaktion har skett.

I NJA 1995 s.25 uttalade sig HD att det är allmänt accepterat att återkalla betalningen så länge den befinner sig under betalares rådighet. I rättsfallet hade Nordbanken ombesörjt inbetalning av preliminär skatt till ett företag. Medlet överfördes via bankgiro till skattemyndighetens skattepostgiro där det krediterades företaget. Samma dag återkallade banken betalningen genom ett meddelade till uppbördsmyndigheten. Frågan i målet var när betalningen var fullgjord och när återkallelse av betalningen, på grund av betalningsfullgörelse, varit utan rättsverkan. Riksbanken föreslår i sitt yttrande att fastställa tidpunkten när betalning anses slutgiltig och oåterkallelig. Oåterkallelig betalning föreligger när avsändaren förlorar rådigheten över pengarna. Riksbankens uppfattning att betalning är oåterkallelig, är när den som ansvarar för betalningssystemet mottar betalningsordern eller senare vid den tidpunkt då det ej längre är tekniskt möjligt för den systemansvarige att återkalla betalningen. Detta synsätt överensstämmer med rekommendationen från UNCITRAL och EU kommissionen. I UNCITRAL: s modellag om internationella kreditöverföringar regleras återkallelse av en betalningsorder i art. 12. Här sägs att banken är skyldig att effektuera återkallelse endast om den ännu inte verkställt ifrågavarande betalningsorder och en rimlig möjlighet att inhibera verkställandet föreligger. Frågan kan ställas vad som menas med ”rimlig möjlighet att inhibera” (reasonable opportunity to act)? Beroende på systemets uppbyggnad torde denna tid variera avsevärt.

⁷⁹ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.96, Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt II, 1984, s.198

⁸⁰ Samrådsdokument är ett meddelande från Kommissionen till Rådet och Europa-parlamentet om en ny rättslig ram för betalningar på den inre marknaden. KOM/2003/0718

Avvecklingsdirektivet, 98/26/EG om slutgiltig avveckling i system för överföringar av betalningar och värdepapper, i art. 3, och därmed även i lag (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden 13 § 2st., stipulerar att återkallelse av uppdraget är omöjligt efter att betalningsuppdraget kommit in i systemet, s.k. bokföringsåtgärd vidtagits.

HD kommenterar inte Riksbankens yttrande särskilt men det framgår att dessa synpunkter beaktas genom att HD konstaterar att återkallelse av betalning påverkas av de villkor som gäller för betalningsförmedlingen i systemet. HD har också konstaterat att det är allmänt accepterat att betalningen kan återkallas så länge den befinner sig under betalarens rådighet. Dessutom upphör betalarens rådighet över beloppet i samband med bokföringsåtgärden.

Betalaren förlorar rådighet över betalningsmedlen när betalningen har fullgjorts. Dröjsmålsrisken borde övergå på betalningsmottagaren efter det att betalningsuppdraget fullgjorts. Det innebär att den betalningsskyldige inte borde stå risken när betalningsförmedlaren är betalningsmottagarens bank och denne befinner sig i dröjsmål. I följande kapitel kommer att diskuteras när betalningen har skett med befriande/infriande verkan, d.v.s. när betalningen är fullgjord.

3.5.2 Fullgjord betalning

Frågan om när betalningen skall ha skett med hänsyn till parternas inbördes förhållande har länge varit omstritt i Sverige.⁸¹ Det finns ett mindre antal specialregler när en betalning i olika sammanhang anses fullgjord. Enligt Skattebetalningslagen (1997:483) 16:3 skall skatt anses betald den dagen då betalningen har bokförts på skattemyndighetens särskilda konto. Av JB 12:20 st.3 framgår att betalning av hyra anses ha kommit betalningsmottagaren tillhanda så fort betalningsuppdraget mottagits av det förmedlande bank- eller postkontoret. Om det är regelns innebörd är det avvikelser från den allmänna regeln där krediteringstidpunkten är avgörande för när befrielse från skulden anses föreligga. Befrielse och rättidig betalningspunkt uppnås redan när det förmedlande kontoret tar emot uppdraget. En sådan tidigareläggning av betalningstidpunkten har tillkommit på grund av att dröjsmålsåtgärder är särskild allvarliga vid dessa skuldtyper, t.ex. att betalaren riskerar bli utan bostad.⁸² Genom att befrielsepunktens läge vid betalning av hyra bestämdes genom lagen (12:20 Jordabalken och 7:15 Bostadsrättslagen) torde sådant uppdrag inte längre kunna återkallas av betalaren därför att befrielsepunkten redan har passerats. Det är klart att dessa bestämmelser inte kan lämna fullständig vägledning när det gäller vilken tidpunkt en betalning genom girering över konto eller debettransferering anses fullgjord, därför skall utgångspunkt tas i Avtalslagen och Skuldebrevslagen. Om man tillämpar 7 § Avtalslagen analogt blir banken bunden i förhållande till betalningsmottagaren senast när

⁸¹ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.81

⁸² Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996 s.78

denne tar del av bankens meddelande om insättningen – möjligen redan när denna kommer betalningsmottagaren tillhanda. Begreppet ”tillhanda” är inte entydigt i det aktuella sammanhanget. Enligt avtalslagens modell innebär det att meddelandet måste ha framkommit till adressaten på sådant sätt att denne är i tillfälle att omedelbart taga del av förklaringens innehåll. I betalningsförmedlingen ligger det mycket nära till hands att anse att en kreditering på ett bankkonto har kommit betalningsmottagaren tillhanda om denne via sin dator eller per telefon har omedelbar tillgång till uppgiften om krediteringen. Det innebär att betalningen har fullgjorts när betalningsmottagaren har meddelats att hans konto krediterats eller av banken underättats om insättningen.⁸³ Aviseringen, som avgörande tidpunkt för fullgjord betalning är svårt att förutse och därför avfärdades den i NJA 1988 s. 312.⁸⁴ Däremot är aviseringen avgörande tidpunkt när betalningen anses fullgjord genom Internetbank. Detta kan ha sina skäl i att när beloppet har skickats genom Internet finns det ingen möjlighet för betalaren att råda över beloppet.

Enligt 3 § i Skuldebrevslagen är betalningen fullgjord när betalningen kommer fram till borgenärens bank. Det innebär att gäldenären inte har fullgjort betalningen genom att han gett sin bank betalningsuppdraget och inbetalt beloppet. Det krävs att betalningen kommit in på betalningsmottagarens konto och betalningsmottagaren kan disponera över medlet. Betalningsförmedlingen innebär oftast att betalningsmottagaren kan disponera över beloppet redan när banken genomfört överföringen i sin bokföring s.k. kreditering av konto har skett. Betalningen anses fullgjord genom att banken med hjälp av bokföringsåtgärden blir bunden gentemot betalningsmottagaren och beloppet inte längre är disponibelt för betalaren. Dessutom enligt direktivet 97/5/EG om överskridande betalningar inom EU/ESS område, art 2, inträder fullgörelse när betalningen ställts till mottagarens förfogande på ett konto som denne kan förfoga över. Detta stämmer bra överens med Skuldebrevslagen. I UNCITRAL: s modellag om internationella kreditöverföringar stadgas däremot i artikel 19 att en betalning är fullgjord när betalningsmottagarens bank accepterar betalningsorden. Det betyder att betalningen anses fullgjord i ett tidigare stadium innan betalningsmottagaren kan förfoga över medlen.

3.5.2.1 Kreditering över konto

Enligt svensk rätt skall krediteringen över konto anses fullgjord när betalningsmottagaren har förfogandet över medlet och fullgörelse av tidpunkten är när beloppet är krediterat på hans konto. Detta framgår av praxis som behandlas här nedan.

I NJA 1982 s. 366 fastslog HD att betalningen anses ha skett om transaktionen bokförts hos postgirot. Frågan i målet var om ett bolag hade betalat en skuld med befriande verkan eller om bolaget skulle försättas i konkurs på grund av presumerad insolvens. Det faktum att bokföringen har skett under dagen medförde enligt domstolen att det fanns anledning att antaga att betalningsuppdraget inkommit till postgirot före kl. 9.00 samma

⁸³ Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.77

⁸⁴ Krüger, Kai, Pengekrav, 2 uppl., Oslo, 1984, s.271; Momm v. Barclays Bank International Ltd, [1977] QB 790, [1977]2 WLR 407

dag. HD har lagt stor vikt vid den tidpunkt när betalningen har nått banken. Postgirots bokföring avskar möjligheten att återkalla betalningsuppdraget och rådigheten över de överförda pengarna för den betalande. Motparten i målet hävdade att betalning genom girering över postgiro inte kunde anses verkställd förrän mottagaren erhållit postgirobeskedet (meddelandet) om att hans konto gottskrivits det girerade beloppet. HD uttalade att det var bokföringen hos postgirot men inte meddelandet till betalningsmottagaren som avskar den betalande från möjligheten att återkalla betalningsuppdraget och rådigheten över betalningsmedlet.

I ett senare rättsfall NJA 1988 s. 312 fastslog HD att en betalning bör anses fullgjord när Postgirot avslutat sina bokföringsåtgärder på borgenärens konto. En kommun hade lämnat en fordran på kontrollavgift på grund av felparkering till inkasso. Samma dag som fordonsägarens betalning av avgiften efter girering till anvisat postgirokonto bokförts hos postgirot hade inkassoföretaget skickat ett kravbrev avseende kontrollavgift och inkassokostnad. Kommunen ansökte om betalningsföreläggande för att få ersättning för inkassokostnaderna i målet. Fordonsägaren bestred ansökningen och målet gick vidare till domstolsprövning. I målet yttrade sig Postverket, Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen. Postverket framhöll att postgirot saknar, som enbart förmedlare av betalningar, anledning att ta ställning i den aktuella frågan.

Svenska bankföreningen åberopade ett uttalande av Walin i kommentaren till Skuldebrevslagen som säger att betalning via post - och bankgiro inte anses erlagd förrän banken erhållit databand respektive avi om betalningen. Svenska bankföreningen anser att avgörandet när betalningen har skett med befriande verkan är tidpunkten då betalaren själv förlorar rådigheten över beloppet. Detta innebär att han själv inte kan förfoga över pengarna eller återkalla uppdraget. Från och med att bokföringen skett är medlen inte längre i betalarens rådighet men istället disponibla för betalningsmottagaren även om Postgirots meddelande därom dröjer.

HD ansåg att det inte var rimligt att en betalning skall anses verkställd först när betalningsmottagaren erhållit besked om att betalning bokförts på dennes konto eftersom betalningsmottagaren redan då har möjlighet att förfoga över medlen i några dagar. HD medger att det kan vara praktiskt för betalningsmottagaren att dagen för underrättelsen skall vara avgörande eftersom betalningsmottagaren då har ett intyg om att betalningen finns på kontot. Men såväl det faktum, att pengarna redan då varit åtkomliga för betalningsmottagaren, som den tid som hinner gå från bokföringsdagen till dess att betalningsmottagaren blir underrättad kan variera starkt från fall till fall, talar mot denna lösning.

I NJA 1992 s. 782 tog HD ställning till frågan när en betalning från en försäkringstagare till en försäkringsgivare vid en företagsförsäkring skulle anses ha ägt rum. Domstolen har utgått från Walins uttalande om att den avgörande tidpunkten för genomförandet av betalning som sker över postgirot bör vara den dag då medlen kommer under borgenärens rådighet. Därefter berördes 12:20 JB st. 3 och försäkringsbolagets praxis tillämpade principen att betalningen anses ha skett när betalningsuppdraget har

inkommit till den förmedlande banken eller postgirokontoret. Slutligen gjorde HD hänvisning till NJA 1988 s. 312 som säger att betalning anses ha skett den dag när försäkringstagarens betalningsorder bokfördes på postgirot.

I NJA 1998 s. 23 gällde det överklagande av tre av tingsrätten fattade avvisningsbeslut. Sedan Roland J ansökt om stämning i tre mål mot Allis N förelade domstolen Roland J att inom 14 dagar från delgivning av föreläggandet betala föreskriven ansökningsavgift. Föreläggandet delgavs Roland J den 30 december 1996. Tingsrättens avvisningsbeslut fattades den 20 januari 1997. Som motivering anfördes att Roland J, trots föreläggande därom, underlåtit att betala föreskriven ansökningsavgift. Roland J överklagade och yrkade på upphävande av avvisningsbeslutet. Hovrätten avtog överklagandet med hänvisning till att betalningen enligt kontoutdrag från Postgirot bokförts på TR: s postgirokonto den 20 januari 1997 dvs. samma dag som TR meddelade sina avvisningsbeslut.

HD har att avgöra om betalningen har skett tidigare än TR: s beslut om avvisningen fattades. En betalning som med befriande verkan kunde ske till borgenärens postgiro hade fullgjorts den dag när betalningen bokfördes av postgirot. Frågan uppkom vid vilken tidpunkt betalningen har skett. Med hänsyn till postgirots uppfattning att betalaren kunde förfoga över sin betalning under bokföringsdagen, ansågs att betalningen fullgjorts vid den tidpunkt när postgirot avslutat sina bokföringåtgärder.⁸⁵ Posten yttrade sig i HD om sina nya utarbetade kontovillkor som säger att uppdraget kan stoppas så länge det inte bokförts på betalningsmottagarens postgirokonto. De nya villkoren gällde fr.o.m. den 1 januari 1998. Dessa villkor var inte tillämpliga i detta mål. HD konstaterade att betalningen inte har skett före det av TR meddelade avvisningsbeslutet, därför att denna kreditering skedde vid den sista datakörningen efter arbetsdagens slut. En betalning med befriande verkan kan ske till borgenärs postgirokonto den dag då betalningen bokförts av postgirot.

Vid kontobetalningar torde det därmed kunna slås fast att som allmän regel gäller att betalningen skall anses ha skett med befriande verkan vid utgången av den bankdag då skuldbeloppet krediterats på betalningsmottagarens konto. Rättidig betalningspunkt och infrielsepunkt torde infinna sig vid samma tidpunkt som befrielsepunkt.

3.5.2.2 Inbetalnings- och utbetalningsgireringar

Gireringssystem används inte bara till överföringar mellan konto utan också vid in- och utbetalningar. När endast betalaren är kontoinnehavaren blir det en giroutbetalning, medan giroinbetalning blir aktuell när betalningsmottagaren har ett konto. Här är det betalaren som lämnar penninginstitutet de uppgifter som krävs för att betalningsmottagarens konto skall krediteras eller om kontonummer saknas, att kontanter skall utbetalas till betalningsmottagaren.⁸⁶ Den största skillnaden mellan gireringen och giroutbetalningen består i att betalningsmottagaren inte erhåller betalningen

⁸⁵ NJA 1988 s. 312

⁸⁶ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996 s.98

via krediteringen utan istället erhåller ett giroutbetalningskort. Detta är avsett att inlösas mot kontanter. Gälldenären har betalat med befriande verkan när betalningsmottagaren inlöser utbetalningskortet på banken⁸⁷ Vid giroinbetalning lämnar betalaren in giroinbetalningskort och betalar samtidigt in det belopp varpå inbetalningskortet lyder. Skillnaden mellan girering och giroinbetalning är att rättsförhållandet omfattar endast uppdragstagaren och betalaren. Enligt dansk rätt hävdar Gomard att betalning till Postverket har skett när postkontoret har mottagit betalning t.ex. postanvisning.⁸⁸ Om giroinbetalning skickas genom posten i ett brev till ett bankkontor kan inte brevets ankomst till kontoret anses vara tidpunkten för mottagandet av betalningen.⁸⁹ Svensk rätt skulle följa samma lösning. Gälldenären måste ha betalat med befriande verkan och betalningen är fullgjord när denne lämnat in giroinbetalningskort och bankkontoret bokfört beloppet.⁹⁰

3.5.2.3 Check

Vid debetöverföringar är det mottagaren som skall se till att betalningen infrias. När betalaren betalar med check överlämnar han ett betalningsinstrument, i detta fall checken, till betalningsmottagaren. Betalningsmottagaren kan inlösa checken hos betalarens bank och ta ut pengarna kontant eller sätta in dem på sitt konto.⁹¹ Checken är inte ett betalningsmedel i sig men en anvisning för betalningsmedel.⁹² En betalning anses fullgjord när trassatbanken löst in checken.⁹³ Inlösen av checken hos en annan bank än trassatbanken på fullmaktsrättslig grund kan likställas med inlösen av trassatbanken.⁹⁴ Uppfattningen att fordran är infriad när checken befinner sig i betalningsmottagarens rådighet⁹⁵ förkastades genom NJA 1995 s. 399. Betalningsmottagaren kan fritt disponera över checken men betalningstransaktionen är ändå inte slutförd så länge checken inte har inlösts i banken och medlet inte har hamnat i mottagarens rådighet.

Den andra situation som kan uppkomma är när den ursprunglige betalningsmottagaren överlåter checken. När checken undertecknats är betalningen inte slutförd förrän checken lösts in i trassatbanken. Om checken inte har lösts in i banken kan den sista checkinnehavaren rikta regresskrav mot den ursprunglige innehavaren som tecknat checken.⁹⁶ Om checken är ställd till innehavaren anses betalningen ha skett när betalningsmottagaren mottagit likviden för checken.⁹⁷

⁸⁷ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s. 197

⁸⁸ Gomard, Bernard, Obligationsret, 1.del, Köpenhamn, 1989, s.124

⁸⁹ dansk rättsfall U 1980 s.453

⁹⁰ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s. 209

⁹¹ Tiberger, Hugo, Lennhammer, Dan, Skuldebrev, växel och check, 7 uppl., Stockholm, 1995, s. 127

⁹² Torvud, Olav, Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv, Oslo, 1993, s.223

⁹³ Lennander, Gertrud, Återvinning i konkurs, s.193; Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.24

⁹⁴ Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.23f

⁹⁵ Torvud, Olav, Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv, Oslo, 1993, s.226

⁹⁶ Checklagen (1932:131) 2:18 st.1

⁹⁷ Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.23f

Arnesdotter har en annan uppfattning när det gäller vid vilket ögonblick betalning med checken anses fullgjord. Hon anser att det finns speciella skäl för att låta redan mottagandet av checken utgöra befrielsepunkten.⁹⁸ Det speciella skälet är trassatsbankens obestånd som ger borgenären rätt att rikta sitt lösenanspråk emot checkutställaren. Hon hävdar att det sammanhänger med regressrätten och rätten till ersättning enligt 57 § Checklagen om obehörig vinst. Detta betyder att gäldenärs betalningsansvar för den bakomliggande skulden upphör och ersätts av annat ansvar för den utställda checken så snart som denna kommit i borgenärs rådighet. I NJA 1957 s. 156 fastslås att betalning med check inte utplånar borgenärens rätt mot checkutställaren enligt det rättsförhållande som föranledde betalningen. I NJA 1987 s. 468 framgår att betalaren har betalat med befriande verkan genom att överlåta checken som betalning och endast behåller det ansvar som han har som checkindossent. Befrielsepunkten sammanfaller inte med infrielsepunkten. Överlämnandet av betalningsinstrumentet till betalningsmottagaren innebär att befrielsepunkten passerats men infrielsepunkten har aldrig uppnåtts.

3.5.2.4 Kontokort

När betalningen utförs med betalkort är flera parter inblandade. Förutom kunden och säljaren finns kortutgivaren. Säljaren och kortutgivaren har oftast avtal om att kortutgivaren tar på sig alla köpnotor som framställs med hjälp av kontokort vid köp hos säljaren. Banken och kunden ingår också avtal om att kunden ges rätt att debitera kontot för samtliga köpnotor. När kunden betalar med kontokort överlämnas kontoavdraget till betalningsmottagaren. Betalningsmottagaren begär senare inlösen av kontokortsavdraget som krediteras hans konto på penninginstitutet.⁹⁹

Enligt sakrättsliga principer skulle en betalning inte anses fullgjord med befriande verkan förrän kortutgivaren betalat till säljaren. Detta stämmer dåligt överens med hur kortet är tänkt att användas. I praktiken anses en betalning med kontokort fullgjord redan i och med att betalning genom ett kontokortsavdrag sker i affären. Köparen har fullgjort sin del av avtalet och erhåller ett kvitto på erlagd betalning.¹⁰⁰ Det innebär att köparens rättidigbetalning - och befrielsepunkt redan har infallit, men infrielsepunkten infaller inte förrän säljarens konto krediteras. Säljaren står risken för att kortutgivaren hamnar i dröjsmål.

Allt oftare används online-terminaler vid kontokortsbetalningar. Vid betalning sker en direkt notering på kundens konto hos kortutgivaren. Detta förhållande skall inte förändra tidpunkten då betalningen anses fullgjord.

Vid debettranasfereringar finns det anledning att skilja på punkterna för när de olika rättsverkningarna inträder. Befrielse- och rättidigbetalningspunkterna torde sammanfalla med tiden för debiteringen av

⁹⁸ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s. 83f

⁹⁹ Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996, s.97f, Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.34f

¹⁰⁰ Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999, s.34f

betalarens konto,¹⁰¹ eller när det gäller kortbaserade system, vid framställandet av avisningsdokumentationen. Infrielsepunkten infaller vid utgången av den bankdag då kreditering på betalningsmottagarens konto har skett. Det innebär att betalningsmottagaren bör stå risken för att betalningen efter debiteringstidpunkten inte infrias och dröjsmål torde kunna göras gällande mot betalaren, t.ex. om täckning på kontot saknas.

¹⁰¹ t.ex. autogiro. Autogiro fungerar så att betalningsmottagaren genom fullmakt från betalaren initierar betalningen från dennes konto.

4 Betalningsförmedlarens ansvar

Betalningsförmedlarens skyldigheter kan sammanfattas till att vara beredd att föra rätt belopp i rätt tid från betalarens konto till rätt betalningsmottagares konto. Banken är naturligtvis ansvarig för att betaltjänsten fungerar trots att bankernas betalningstjänster inte är reglerade i lag. Att tjänsterna inte är reglerade i lag kan ha sin förklaring i dels att betalsystemen är välutvecklade och välfungerade, dels att man i ganska hög grad har kunnat falla tillbaka på allmänna civilrättsliga regler. Som läget är idag får allmänna civilrättsliga regler försöka appliceras på situationer där ett felansvar skulle kunna göras gällande. Här kan principerna bakom den köprättsliga lagstiftningen, främst då Köplagen (1990:931) och Konsumentköplagen (1990:932), Konsumenttjänstlagen (1985:716) och Skuldebrevslagen (1936:81), tjäna som utgångspunkter för ansvarets omfattning inom betaltjänstområdet. Eftersom betaltjänstområdet i civilrättsligt hänseende inte är särskilt reglerat har aktörerna på marknaden i princip varit tvungna att skapa sin egen rätt genom standardavtal (bankvillkor) för att någorlunda klargöra ansvarsförhållandena. Dessa avtal klargör vilka förpliktelser förmedlaren har tagit på sig och vilka ansvarsregler som gäller för tjänsten. Dessutom innehåller dessa avtal långtgående friskrivningar från ansvar för betalningsförmedlaren.

Detta kapitel är avsett att besvara frågan vilka skador som kunden i betaltjänstavtal kan få ersättning för om betaltjänsten inte utförs inom den tid och på det sättet som uppdragsgivaren haft anledning att förvänta sig. I likhet med annan tjänsteverksamhet kan avvikelser från de förväntningar kunden haft på tjänsten leda till stora kostnader och andra skador för denne. Skall banken ersätta endast ränteförluster eller även andra förluster? Skall kunden kunna få ersättning för utebliven vinst?

4.1 Ansvar enligt Skuldebrevslagen

Gäldenären har idag ett strikt betalningsansvar enligt 7 § Skuldebrevslagen, och bär all risk för kursförlust vid förseningar som inträffar vid överföringen av betalningen till borgenärens bank. Ett undantag som befriar betalaren från ett sådant ansvar är då det föreligger avbrott i betalningsförmedlingen, som betalaren inte bort ta med i beräkningen vid skuldens uppkomst.

Strikt ansvar innebär ansvar oberoende av vållande. Den som har strikt ansvar måste ersätta alla skador som han orsakar. Den skadelidande behöver inte bevisa att den strikt ansvarige var oaktsam för att få ersättning för sin skada. Den betaltjänstansvarige bör kunna ansvara för att den tekniska delen av systemet är i funktionsdugligt skick och att personalen följer antagna rutiner.¹⁰² Torvund anser att bank som erbjuder betalningsförmedling och är

¹⁰² SOU 1995:69, Betaltjänster, s.285

beroende av datateknik, bör säkra driften av det tekniska systemet om strömavbrott eller kommunikationsfel inträffar.¹⁰³ Arnesdotter och Koskelo föreslår att banken skall ha ett rent strikt ansvar för försenad betaltjänst som orsakats av rent tekniska fel. De motiverar strikt ansvar med att betalningssystem på ett avgörande sätt bygger på utnyttjandet av datateknik. Varje betaltjänstföretag kan göras ansvarigt för sin egen tekniks funktion och personals agerande och detta torde inte möta några invändningar.¹⁰⁴ Frågan är emellertid vad som skall anses ursäktligt för den betaltjänstansvarige. Skall banken svara för ett tekniskt fel som denne inte haft anledning att räkna med? Det är orealistiskt att samtliga terminaler alltid skulle hållas öppna utan några tekniska avbrott. Även om det strikta ansvaret åvilar betalningsförmedlaren har man ändå undantag i force majeure regler.

I UNCITRAL:s modellag för internationella kreditöverföringar var den uppdragstagande bankens ansvar gentemot betalaren en av de kontroversiella frågorna.¹⁰⁵ I artikeln 14 stadgas att betalarens bank har ett strikt ansvar för beloppet gentemot betalaren, oavsett vad som är orsaken till att överföringen inte blivit slutförd i normal ordning. Det är den så kallade "money back guarantee". I direktivet 97/5/EG föreskrivs en återbetalningsskyldighet som dock maximeras till 12 500 euro plus ränta. Maximibeloppet avser det strikta ansvaret att inom 14 dagar ställa ett belopp till uppdragsgivarens förfogande och påverkar inte att uppdragsgivaren gör gällande full återbetalningsskyldighet.

4.2 Ansvar enligt köprättsliga lagstiftningen och Konsumenttjänstlagen

Dessa lagar, Köplagen (1990:931), Konsumentköplagen (1990:932) och Konsumenttjänstlagen (1985:716), är inte tillämpliga på förhållandet mellan betalningsförmedlaren och betalaren/betalningsmottagaren men vissa principer kan hämtas därifrån. Kontrollansvaret är en sådan princip. I 31-33 § Konsumenttjänstlagen finns regler om kontrollansvar. Detta innebär i stort sett att en näringsidkare är skyldig att ersätta konsumenten för skada på grund av dröjsmål eller fel, om inte näringsidkaren kan visa att denna berodde på ett hinder utanför hans kontroll och att han inte kunde förväntas räkna med denna vid avtalets ingående och inte heller kunde ha undvikit dess följder. I Konsumentköplagen och Konsumenttjänstlagen görs ingen skillnad mellan direkta och indirekta skador. Kontrollansvar omfattar direkta och indirekta skador. Tanken med kontrollansvar är att vardera parten skall svara för sådant som ligger inom hans kontrollsfär oavsett vållande. För att betalningsförmedlaren skall kunna göras ansvarig måste felet ligga inom bankens kontroll. Frågan är vilka omständigheter som kan ligga inom bankens kontrollsfär? Det är klart att bankens verksamhet med den tekniska utrustningen, anställda på banken och av dessa utförda fel och

¹⁰³ Torvud, Olav, *Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv*, Oslo, 1993, s.326

¹⁰⁴ SOU 1995:69, *Betaltjänster*, s.284f

¹⁰⁵ Ds 1993:56, *Moderna betalningsmetoder*, s.168

förseningar omfattas av bankens kontrollsfär. Banken är också den part som har störst möjlighet att påverka att den tekniska kommunikationen fungerar och överföringen sker i rätt tid. Dessutom måste den av de samarbetande bankerna, vilkens uppgift är att föra betalningsmedel vidare, ingå i uppdragsbankens kontrollsfär. Om beloppet blir försenat hos korrespondentbanken blir uppdragsbanken ansvarig för detta därför att denna har valt korrespondentbanken. När beloppet överförs till en bank, vilken mottagaren har valt, skall uppdragsbanken inte hållas ansvarig för fel som denna bank begår, eller om det skulle visa sig att banken inte kan uppfylla sina förpliktelser. Detsamma skall gälla för en korrespondentbank som betalningsmottagaren har valt.¹⁰⁶

De händelser som ligger utanför bankens kontroll måste vara extraordinära omständigheter som naturkatastrofer, eldsvådor, krig, statliga ingripanden, arbetskonflikter och dylikt. Dessa händelser har det gemensamt att det oftast är starkt ingripande och svårförutsedda händelser. Bankvillkor brukar genomgående innehålla en force majeure klausul.

Vid vanliga köpavtal är inte näringsidkarens ansvar lika vidsträckt och parterna kan avtala bort kontrollansvaret.¹⁰⁷ På tjänsteavtalssidan anses samma princip gälla. I köprätten görs skillnad på direkta och indirekta förluster. Till de direkta förlusterna kan räknas förlust för själva varan och olika merkostnader. Till de indirekta förlusterna räknas dels förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt, dels utebliven vinst till följd av att ett avtal har fallit bort eller inte har blivit uppfyllt. Distinktionen mellan direkt och indirekt förlust förekommer endast i Köplagen och enligt Hellner kan den inte rimligen läggas till grund för en allmän framställning av beräkning av skadestånd inom kontraktsrätten.¹⁰⁸ I förslaget till lag om betaltjänster (SOU 1995:69) har Köplagens ersättningsregler tagits som förebild. Där föreslås ett kontrollansvar för direkta skador samt indirekta skador vid vårdslöshet.

Direkta skador som uppkommer på grund av överföringsdröjsmål kan vara utgifter vid en ny eventuell betalning, självhjälpsutgifter, samt ränta när betalaren blir ersättningsskyldig gentemot betalningsmottagaren. Utgiften för en ny betalning kan uppkomma genom att betalaren tvingas att betala mer för en liknande betalning för att undgå försening. Vidare kan utgifter uppkomma genom att betalaren tvingas att låna pengar för att uppfylla sin förpliktelse gentemot betalningsmottagaren så länge beloppet från den första misslyckade betalningstransaktionen inte kommit fram. Självhjälpsutgifter omfattar telefonutgifter, porto, etc. Indirekta skador i betalningsförmedlingen är utebliven vinst som uppkommer som följd av att ett avtal upphävs mellan näringsidkarna på grund av förseningen. För att banken skall kunna anses ansvarig för indirekta förluster måste oaktsamhet visas från bankens sida. Uppdragsgivaren kan enligt förslaget ställa anspråk på kompensation förutom ersättning i form av ränta av den betaltjänsteansvarige på samma sätt som när en tjänst inom ett annat område blivit felaktigt utförd eller försenad. Än så länge har detta lagförslag inte lett

¹⁰⁶ Torvud, Olav, *Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv*, Oslo, 1993, s.329

¹⁰⁷ Hellner, Jan, Ramberg J, *Speciell avtalsrätt I, Köprätt*, 2 uppl., Stockholm, 1991, s.34

¹⁰⁸ Hellner, Jan, *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt*, 2:a häftet, 2 uppl., Stockholm, 1993, s. 212

till lagstiftning. Därför bygger bankernas ansvar i hög grad på allmänna kontraktsrättsliga principer.

4.3 Ansvar enligt Skadeståndslagen

Skadeståndslagen (SFS 1972:207) reglerar främst utomobligatoriskt skadeståndsansvar men den innehåller också utfyllande regler för redan ingångna avtal. I dessa fall gäller i första hand avtalet samt därefter de lagregler som uppställts för den aktuella avtalstypen.¹⁰⁹

Huvudregeln inom svensk rätt är att den skadelidande i ett avtalsförhållande inte äger åberopa utomobligatoriska regler istället för kontraktuella.¹¹⁰

Eftersom betalningsförmedlingen äger rum inom kontraktuella förhållanden är Skadeståndslagens regler om ren förmögenhetsskada för det utomobligatoriska förhållandet inte aktuella. Istället kommer inomobligatoriskt skadeståndsansvar att aktualiseras om betalaren lider en förlust på grund av att betalningen inte har kommit i rätt tid. Det innebär att banken har ett culpa ansvar för dröjsmål och tekniska fel som uppkommer i betalningsförmedlingen. Betalningsförmedlaren måste ha varit oaktsam på något sätt och därigenom ha orsakat klientens skada för att han skall vara ersättningskyldig. En culpabedömning bygger på följande faktorer: Risken för skada, den sannolika skadans storlek och möjligheterna att undvika skadan. Det är omöjligt att eliminera samtliga risker för försenad betalningsöverföring men betalningsförmedlaren kan vidta försiktighetsåtgärder för att lägga risken för skador på en lämplig nivå. Kontraktsrätten innefattar även det förhållandet att en betalningsförmedlare kan bära ett strikt ansvar på grund av att han gjort en garantiutfästelse, t.ex. garanterat att tjänsten skall ta en viss exakt tid. Det är inte troligt att betalningsförmedlaren skulle ha skärpt sitt ansvar för försenad överföring.

Det finns inte någon distinktion mellan direkt och indirekt förlust, men vid beräkning av skadestånd vid inomobligatoriskt ansvar görs åtskillnad mellan positivt och negativt kontraktsintresse. Det positiva kontraktsintresset innebär att den skadelidande parten skall försättas i samma ekonomiska läge som om kontraktet fullgjorts. Det innebär att betalaren kan få ersättning för utebliven vinst, d.v.s. den vinst som betalaren hade fått om han erhållit kontraktet med en annan part som avbrutits på grund av dröjsmål i betalningsförmedlingen. Det negativa kontraktsintresset¹¹¹ innebär att den skadelidande parten försätts i samma ekonomiska läge som om kontraktet överhuvudtaget inte hade ingåtts. Det innebär att betalaren först och främst får ersättning för de kostnader han haft för ingående av avtalet och kostnader till följd av förberedelser att fullgöra avtalet. Dessutom kan betalaren få ersättning för utbetalt skadestånd till annan kontraktspart i anledning av försenad betalningsöverföring, men han ersätts inte för utebliven vinst. Inomobligatoriskt ansvar begränsas oftast genom friskrivningar.

¹⁰⁹ SOU 1995:69, Betaltjänster, s.285

¹¹⁰ Hellner, Jan, Johansson, Svante, Skadeståndsrätt, 6 uppl., Stockholm, 2000, s. 91

¹¹¹ Vid utomobligatoriskt ansvar ersätts dock endast det negativa kontraktsintresset.

4.4 Ansvar enligt standardavtal

I avsaknad av närmre reglering utgör de standardavtal som tillhandahålls av förmedlarna viktiga utgångspunkter för vad som anses gälla mellan parterna. Huvudregeln inom avtalsrätten är att avtalsfriheten råder och att parterna själva skall kunna bestämma avtalsförhållandet. En fördel med standardavtalen är att de kan anpassas för de speciella betingelser som råder för den enskilda tjänsten till skillnad mot en reglering. Nackdelen med standardavtalen är å andra sidan att de ofta tillhandahålls ensidigt från näringsidkarens sida. En enskild konsument har inget att säga till om när det gäller utformningen av avtalsinnehållet utan denne har ofta bara att välja på om han vill acceptera avtalet som det är eller vända sig till en annan förmedlare. Genom 36 § Avtalslagen finns möjlighet att jämka ett villkor i standardavtalet om villkoret anses oskäligt. Frågan är hur långt bankens ansvar sträcker sig i de avtal som gäller för betalningsförmedlingen?

Om betalningssystemen brister kan detta orsaka stora skador för enskilda och företag, till exempel i form av utebliven vinst vid missade affärer, därför är de flesta banker väldigt noga med att friskriva sig från allt ansvar som kan tänkas uppkomma i samband med tjänsten.

De standardavtal som finns på området innebär ofta att den betalningsskyldige inte kan få ersättning om betalningsförmedlaren varit normalt aktsam.¹¹² Vad innebörden av ”normalt aktsam” är framgår inte av befintliga avtal, men innebörden borde vara att ett undandröjande av sådana faktorer som ligger inom förmedlarens kontrollsfär befriar från ansvar. Inom kontrollsfären, som nämndes tidigare, ligger sådana omständigheter som den för tjänsten ansvarige haft rimliga möjligheter att förhindra eller förebygga, t.ex. val av kommunikation och teknisk utrustning och den medhjälpande banken. Det kan konstateras att utan lagstöd är det inte helt klart att förmedlarens ansvar är ett kontrollansvar.

I mina granskningar av bankernas kontovillkor¹¹³ kan slutsatsen dras att det stämmer att bankens ansvar begränsas till att skador inte skall ersättas om banken har varit normalt aktsam och friskriver sig från alla indirekta skador. Dessutom framkom i de granskade villkoren att banken endast ansvarar för driftavbrott om banken varit vårdslös. Banken skall vara befriad från skadestånd och andra påföljder om force majeure hinder föreligger. I de standardavtal som gäller för betalningsförmedling i Sverige förekommer också att förmedlaren friskriver sig från andra direkta skador än kapitalbelopp och utebliven ränta på belopp som inte förmedlats rätt.¹¹⁴ Detta innebär att betalaren inte får ersättning för de direkta förlusterna, förutom uteblivet belopp och ränta, som uppkommer på grund av förseningen i betalningsförmedlingen.

¹¹² SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 291

¹¹³ <http://www.skandiabanken.se/pdf/aiekonto.pdf>, 2005-03-18; ; Allmänna villkor företagstjänster ; <http://www3.lansforsakringar.se/NR/rdonlyres/>, 2005-03-22, Allmänna villkor – inlåning m.m; Sparbanken gripens kontovillkor (bilaga 2), SEB villkor för utländska betalningar (bilaga 1);

¹¹⁴ SOU 1995:69, Betaltjänster, s. 291

I de undersökta avtalen för nationella och internationella betalningar finns ingen angivelse på hur lång tid tjänsten får ta att utföra. Om banken anger tidsram för överföringen förbinder den sig inte direkt till exakta tidsgränser men anger istället att uppdraget ”normalt” är slutfört på viss angiven tid.¹¹⁵ För det bakomliggande skuldförhållandet är det av betydelse att parterna kan förlita sig på att en betalning kommer fram i tid. Frågan som kan ställas är, om varje överskridande av den ”normala” tidsramen skall medföra ett dröjsmålsansvar för förmedlaren eller en flexiblare hållning av typen ”skälig tid” kan antas gälla? Med tanke på att betalningsförmedling idag är så datoriserad och fungerar enligt fasta scheman finns det anledning att inta en hårdare hållning gentemot överskridandet av den ”normala” tidsramen och även se detta som ett dröjsmål ur uppdragsgivarens synvinkel.¹¹⁶

4.5 Sammanfattande synpunkter

I detta kapitel diskuteras vilka olika ansvarsregler som kan vara möjliga att ålägga betalningsförmedlaren samt behandling av betaltjänstutredningens förslag till lag på detta område.

Betalningsförmedlarens ansvar kan jämföras med övriga tjänsteuppdrag och därmed kan parallellt till den köprättsliga lagstiftningen och konsumenttjänstlagstiftningen dras. Om banken åläggs kontrollansvar blir banken alltid ansvarig så länge som det inte förmås att bevisa att förseningen i betalningsförmedlingen berodde på en omständighet som låg utanför bankens kontroll och som denne inte skäligen kunde förväntas ha räknat med när man åtog sig uppdraget, samt vars följderna inte heller skäligen kunde ha undvikits eller övervunnits.

Ett vanligt konsumenträttsligt krav är att näringsidkaren svarar för alla skador som ligger inom dennes kontrollsfär. Avsaknaden av kontrollansvar ger möjlighet för betalningsförmedlaren att friskriva sig från ansvar för indirekta skador och från ansvar som orsakats av bankens anlitade medhjälpare, även i det fallet när banken själv har valt den. Köprättsliga lagstiftningen och Konsumenttjänstlagen är inte direkt tillämpliga på betalningsförmedlingen därför behövs ett särskilt lagstöd där betalningsförmedlaren åläggs ett sådant omfattande kontrollansvar. Förslaget till lag om betaltjänster (SOU 1995:69) har inte ännu lett till lagstiftning.

Vidare kan frågan ställas om förutsättningen för ansvar skall vara ett oaktsamt handlande eller om ansvaret skall vara rent strikt. Det faktum att dagens betaltjänster är mer datoriserade talar för ett strikt ansvar. Ett culpa ansvar skulle vara svårt att tillämpa då människan inte är inblandad i tjänstens utförande i någon större grad. Detta gäller främst om betalningen utförs helt automatiskt som exempelvis betalning genom Internet. Standardavtalen förutsätter ansvaret för betalningsförmedlaren endast om denne har varit culpös eller ”normalt aktsam” men betalarens dröjsmålsansvar är helt strikt. Denna obalans uppmärksammades i Ds 1993:56 och det konstaterades att det är lämpligt att även bankens ansvar

¹¹⁵ se bilaga 1

¹¹⁶ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.157

skall vara strikt. Det är inte skäligt att alla typer av skador skall kunna överföras på betalningsförmedlaren. Ett sådant strikt ansvar skulle tvinga betalningsförmedlaren att kompensera sig genom generellt höga avgifter för tjänsten eller tvinga förmedlaren att göra riskkalkyler inför varje enskilt uppdrag. Å andra sidan kan inte vilka friskrivningar som helst accepteras. En viss ersättningsskyldighet kan verka som katalysator för systemförbättringar så att riskerna för fel minimeras i framtiden.

5 Ersättningen

I detta kapitel kommer frågan vad som bör ersättas vid fel och dröjsmål i utförandet av tjänsten att behandlas.

5.1 Räntekompensation

Dröjsmål vid tjänstens utförande kan medföra ränteförlust för både betalaren och betalningsmottagaren. Betalningsmottagaren fräntas möjligheten till ränteintäkt så länge beloppet inte finns bokfört på dennes konto och betalaren kan å sin sida ha blivit ålagd ränteplikt gentemot betalningsmottagaren på grund av försenad betalning. Förseningen inom banksystemet leder till ett dröjsmål i det bakomliggande skuldförhållandet och aktualiserar bankens eventuella ansvar och reglerna om dröjsmålsränta. Ersättningen utgörs av ränta, enligt 6 § Räntelagen (1975:635), på det överförda beloppet från den dag beloppet skulle ha varit tillgängligt för mottagaren till den dag det faktiskt blev tillgängligt. Även i UNCITRAL: s modellag för internationella kreditöverföringar art. 17 p.2 framgår att banken är ansvarig för ränteförlust och kontohavaren är berättigad till ränteförlust som om dröjsmål med förmedlingen inte skulle ha uppstått.

I direktivet 97/5/EG om betalningsöverföringar stadgas i artikel 6 att om dröjsmål skulle föreligga är den betalningsskyldige berättigad till kompensation motsvarande räntan avseende de dagar betalningen varit försenad. Inga andra förluster än dröjsmålsränta ersätts enligt regleringen. Betalningsförmedlaren är alltså som huvudregel ersättningsansvarig men av artikel 9 framgår att betalningsförmedlaren är fri från ansvar i händelse av force majeure. Reglerna om dröjsmålsränta utgår oavsett vad som är orsaken till att betalningen inte sker i rätt tid. Dessutom har betalningsmottagaren och betalaren inte rätt att få ersättning för att betalningen fördröjs om mottagaren eller betalaren är skyldiga till att betalningen fördröjs.

5.2 Annan förlust

Ett dröjsmål med betalningsförmedlingen kan medföra en annan förlust för betalaren eller betalningsmottagaren än förlust i form av ränta. Det kan inträffa att betalaren blir ersättningsskyldig gentemot betalningsmottagaren på grund av att det har uppstått dröjsmål med betalningen och betalaren vill göra regresskrav mot banken. Betalaren lider en förlust på grund av att betalningen inte har kommit fram i rätt tid då betalningen har varit en förutsättning för att ett bestämt avtal skall komma till stånd. Enligt standardavtal kan betalningsförmedlaren göras ansvarig endast då denne har varit vårdslös. Även i UNCITRAL: s modellag om internationella kreditöverföringar i art. 18 ges rätt till skadeståndersättning åt den betalningsskyldige när det föreligger uppsåt eller vårdslöshet av betalningsförmedlaren. I annat fall ersätts endast ränteförlust. Beroende på om förlusten betraktas som direkt eller indirekt kan olika

ansvarsförutsättningar göras gällande.¹¹⁷ Dessutom förekommer långtgående friskrivningar i de flesta standardavtal. Det innebär att betalningsförmedlaren är svår att ställa till svars för annan förlust som t.ex. utebliven vinst. I de fall avtalen inte begränsar tillämpningen av de allmänna skadeståndsrättsliga reglerna i Skadeståndslagen, torde även ansvar kunde göras gällande med stöd av denna lagstiftning. En grundläggande förutsättning för rätten till skadestånd är att förlusten är en adekvat följd av den skadeståndsgrundade handlingen. Vid stora hanteringar av betalningar har betalningsförmedlaren knappast möjlighet att förutse förlusterna i det enskilda fallet, det torde särskild gälla indirekta skador. Detta innebär en svårighet att se förlusterna som en ersättningsgrund.

Angående möjligheten till skadestånd vid sidan av dröjsmålsränta finns ett rättsfall NJA 1991 s. 217. Där ansågs banken vara skadeståndskyldig oberoende av vållande och har funnits skyldig att ersätta av dröjsmålet förorsakad och förutserbar skada. I detta fall agerade banken som gäldenär mot kunden. Banken var försenad med utgivningen av penningprestationen med 1,5–2 timmar och ansågs ha strikt skadeståndskyldighet. En förutsättning för skadeståndsansvar är dock att den skada som uppkommit kan anses vara förutserbar.

I det finska målet HD 1990:30 fastställde domstolen att oaktsamhet medför ersättningsskyldighet för alla typer av förluster som bristande fullgörande av ett betalningsuppdrag medför. Vid bedömning av ersättningsskyldighetens omfattning ansågs kundens faktiska möjlighet att undvika eller begränsa skadan vara av stor betydelse. I det aktuella rättsfallet var förhållandena annorlunda än vid sådana betalningar som lämnas till banken i större mängder. Målet gällde ett direkt till banken inlämnat överföringsuppdrag och förlusterna realiserades under en längre tidsperiod och banken var medveten om kundens situation. Förlusterna var därmed inte oförutserbara. Betydelsen av bankens möjlighet att förutse skadan hade inte samma relevans i detta mål som den kan tänkas ha i andra situationer.

5.3 Kursförlust

Vid dröjsmål i internationell betalningsförmedling kan en kursförlust uppstå för någon av parterna. I Skuldebrevslagen 7 § stadgas att gäldenärens ansvar för kursförlust är strikt. Undantag görs endast om dröjsmålet beror på borgenären eller på avbrott ”i allmän samfärdsel eller liknande oöverstigligt hinder” som gäldenären inte bör ta i beräkning vid skuldens uppkomst.

Detta innebär att gäldenären precis på samma sätt som i frågan om dröjsmålsränta bär risken för förseningar som inträffar vid överföringen med betalningen till borgenärens bank. Om gäldenären saknar möjlighet att få ersättning från förmedlaren för den kursförlust som han måste ersätta borgenären för på grund av förseningen inom betalningsöverföringen, uppstår en situation som är helt orimlig för gäldenären. Han blir ersättningsskyldig utan att kunna regressa mot den som orsakat skadan. Enligt de standardavtal som finns kan banken bli skadeståndsskyldig

¹¹⁷ se kapitel 4 om betalningsförmedlarens ansvar

åtminstone på grund av oaktsamhet. Problemet är att de flesta banker i sitt standardavtal friskriver sig från alla andra förluster än ränta.

För att kursförlust skall ersättas av betalningsförmedlaren i samband med försenad betalningsöverföring måste Skuldebrevslagens regler ersättas av någon form av direkt ansvar för bankväsendet gentemot borgenären eller på någon annat sätt samordna gäldenärens och bankens ansvar.¹¹⁸

¹¹⁸ Ds 1993:56, Moderna betalningsmetoder, s.167

6 Slutsats

I denna del skall ges svar på de frågor som ställdes i början av uppsatsen. Dessutom kommer generella slutsatser inom området att framläggas tillsammans med andra reflektioner kring området som har gjorts under arbetets gång.

Betalningsöverföring är ett uppdrag om en finansiell tjänst. Uppdraget består i att förmedlaren skall se till att betalningsmottagarens fordran på den betalningsskyldige infrias. Arnesdotter och Lehrberg förklarar bankbetalningens rättsliga natur i termer av fordringar och förmedling av information. Det innebär att bankbetalningar är utbyte av information som medför att fordringsförhållanden tillskapas och upphör på avtalsrättslig grund. Betalningsförmedling kan också kategoriseras som ”immateriell tjänst” eftersom prestationen inte har någon anknytning till ett fysiskt föremål. Betalningsförmedlingen skiljer sig väsentligt från många andra uppdragsavtal. Verksamheten är till sin praktiska natur en helt annan än då det gäller andra immateriella uppdrag t.ex. advokatuppdrag eller handelsagentuppdrag. Därför kan Lagen om kommission (1914:45) knappast användas på betaltjänster. Kommissionslagen rör sysslomän som är enskilda personer men betalningsförmedlingen handlar om juridiska personer. Dessutom saknar förmedlingsavtalet den personliga karaktär som sysslomansavtalet har, därför att en juridisk person ingår avtalet med en bankkund vilken i hög grad stödjer sig på standardavtal och allmänna avtalsprinciper.

Banken har genom att ta emot uppdrag också skyldighet att handla så att betalningen frambefordras felfritt och utan dröjsmål. Aktörerna påverkas ekonomiskt vid oförutsedda händelser såsom dröjsmålsuppkomst i betalningsförmedlingen. Dröjsmålsuppkomst i betalningsförmedlingen är alltid förknippat med risker för betalaren och betalningsmottagaren.

Ur betalningsmottagarens synvinkel är dröjsmål i betalningsförmedlingen en risk för ekonomisk förlust såsom ränta, kursförlust eller utebliven vinst för en affär som aldrig fullbordats på grund av försenad överföring. Ur betalarens synvinkel föranleder dröjsmål i betalningsförmedlingen en skyldighet att ersätta betalningsmottagaren för dennes förlust som dröjsmålsränta, kursförlust, skadestånd för utebliven vinst, kostnader för inkassoåtgärder eller kostnader för att betalningsmottagaren måste hålla inne eventuell motprestation. Handlar det t.ex. om ett köpekontrakt som föreskriver ett visst datum för betalningen för att köpet skall uppstå och köparen betalar i tid men betalningsmottagaren inte har fått beloppet på grund av försening i överföringen. Köparen är ansvarig gentemot säljaren i form av ränta men också detta orsakar en annan kedja av förluster för köparen om denne planerat att sälja varorna vidare. Han blir ersättningsskyldig till en annan för att han ej uppfyller prestationen och lider själv skada för utebliven vinst. I värsta fall kan avtalet mellan parterna hävas om det föreligger väsentligt dröjsmål med betalningen. Därför är snabba betalningar väldigt viktiga vid handelstransaktioner och utgör basen för genomförandet av transaktioner inom hela det övriga ekonomiska

samhällslivet. I NJA 1991 s. 217 ansågs banken skadeståndskyldig därför att utbetalning från bankkonto skedde först mellan 1,5–2 timmar efter det att begäran därom framställdes.¹¹⁹

Dröjsmål i betalningsförmedlingen kan uppstå i olika situationer som:

- överföringen genomförs men beloppet kommer fram försent.
- överföring har skett men endast en del av hela beloppet har överförts.
- överföring har skett till fel mottagare.
- överföring har skett till rätt person men beloppet kommer inte fram till mottagaren.

Alla dessa situationer orsakar att betalaren blir i dröjsmål med betalningen gentemot betalningsmottagaren. De praktiska förseningsorsakerna är tekniska fel i datasystem och att beloppet stannar en längre tid i banksystemet eller bankens anställda skapar förseningen på grund av glömska eller vårdslöshet. Förseningen kan också uppstå på grund av extraordinära händelser som strejk, strömavbrott osv.

Det första syftet med denna uppsats var att undersöka den normala tidsåtgången för betalningstransaktionen och fastställa när betalningsdröjsmål föreligger. Banken har genom att ta emot ett uppdrag också skyldighet att handla så att betalningen frambefordras felfritt och utan dröjsmål. För att kunna avgöra om dröjsmål föreligger i betalningsförmedlingen måste det fastställas hur lång tid betalningsöverföringen skall ta. Om de tider överskrids som angivits i avtalen eller i broschyrer anses dröjsmål föreligga. Saknas tidsbestämmelser i avtalet skall uppdraget ha slutförts med den skyndsamhet som följer av god sedvänja i branschen. Det innebär att banken åläggs att handla så noggrant att betalningen frambefordras så snabbt som det är möjligt. En sådan banks omsorgsplikt följer av betalningsförmedlingens faktiska natur eller från de allmänna regler som gäller för uppdragsavtal. Av finansinspektionens rapporter framgår att de skäliga tidsgränserna för inhemska betalningar ligger mellan en till två bankdagar. Vad gäller EU-betalningar framgår av direktivet om betalningsöverföringar 97/5/EG en skyldighet för betalarens bank att tillse att överföringen är fullgjord inom fem bankdagar och en skyldighet för mottagande bank att göra pengar tillgängliga för betalningsmottagaren inom en bankdag, d.v.s. sex dagar totalt. Skulle överföringen ta längre tid skall betalningsförmedlaren kompensera betalaren med dröjsmålsränta.

Om två banker är inblandade i betalningsförmedlingen då handlar bankerna enligt avtalen gällande dem emellan. Den mottagande banken är inte en sådan medhjälpare till betalarens bank för vars verksamhet betalarens bank skulle vara ansvarig, men det kan bero på avtalet mellan bankerna. Betalarens bank brukar ansvara endast för att betalningen förmedlas till mottagarens bank på vederbörligt sätt och inte för att mottagarens bank handlar korrekt då den erhållit betalningen.

¹¹⁹ Fallet handlade om fastighetsköp på auktion där vidare försäljning av fastighet avbröts på grund av försenad utbetalning av pengar.

Det andra syftet med uppsatsen var att undersöka relationen mellan parterna som är inblandade i en betalningsförmedling, vilket ännu inte har varit föremål för lagstiftning i någon betydande omfattning, samt att fastställa vilken part som bär risken för dröjsmål under transaktionens gång.

De tre parter som är inblandade i betalningsförmedlingen är betalaren, banken och betalningsmottagaren. Förhållandet mellan betalaren och den som förmedlar betalningen saknar särskild lagreglering. Förhållandet mellan banken och kontohavaren är ett vanligt skuldförhållande som bedöms enligt de regler som gäller för enkla skuldebrev. Dessutom regleras detta fordringsförhållande genom det mellan parterna ingångna kontoavtalet och de därtill knutna villkoren. Om betalningsförmedlingen ses som en tjänst aktualiseras frågor av avtalsrättslig karaktär gentemot förmedlaren. Det innebär att mellan betalaren och betalningsförmedlaren föreligger ett avtalsrättsligt förhållande.

Vad gäller förhållandet mellan banken och betalningsmottagaren råder en viss oenighet mellan olika författare. Lehrberg påstår att förhållandet mellan banken och betalningsmottagaren liknar ett fullmaktsförhållande. Banken fungerar alltså som mottagarens representant vid mottagandet av betalningen. Problemet är att mottagarens bank tar emot den till mottagaren inkommande betalningen för egen räkning och inte i mottagarens namn och för dennes räkning. Detta innebär att banken som betalningsförmedlare agerar som gäldenär i förhållande till mottagaren. Betalningsmottagaren får en fordran mot banken. Torvud anser att när banken och betalaren ingår ett avtal genom att acceptera en betalningsorder till fördel för mottagaren etableras det ett tredjemansavtal till fördel för mottagaren. I ett sådant fall etableras mottagarens fordring på banken genom avtalet och inte genom fullmäktigförhållandet. Arnesdotter förkastar avtalslut via fullmäktig samt bundenhet på grund av tredjemansavtal och påstår att det är ett direkt avtal mellan betalningsmottagarens bank och betalningsmottagarens själv.

Dröjsmålsuppkomst i betalningsöverföringen skapar inte bara oönskade kostnader men också riskfördelning mellan de inblandade parterna. Enligt skuldebrevslagens modell läggs risken för dröjsmål på betalaren i transaktionsgången. Vem som bär risken för dröjsmål i Arnesdotters modell, betalaren eller betalningsmottagaren, beror på befrielsepunkten i betalningstransaktionen. När betalning utförts och någon försening uppkommer innan befrielsepunkten och infrielsepunkten inträffar bär betalaren risken för dröjsmål. När betalnings- och befrielsepunkt sammanfaller och någon försening uppkommer innan infrielsepunkten inträffar bär betalningsmottagaren risken för dröjsmål. Riskövergång för dröjsmål mellan parterna kan också ses i samband med vem som har rådighet över betalningsmedlen. Huvudregeln är att betalaren har rådigheten över uppdraget genom att hindra att pengarna kommer fram till mottagaren. Betalaren förlorar rådighet över medlen när betalningen är fullgjord. Enligt svensk rätt skall krediteringen över konto anses fullgjord när beloppet är krediterat på kontot och betalningsmottagaren har förfogandet över medlet. Vid giroutbetalningar är betalningen fullgjord när betalningsmottagaren har fått inbetalningskortet tillhanda och möjlighet att inlösa kortet. Vid giroinbetalningar är betalningen fullgjord när inbetalaren lämnat in

giroinbetalningskort och bankkontoret bokfört beloppet. Bokföringen är endast bevisfaktum som måste användas för att fastställa tidpunkten för avgörandet.¹²⁰ En betalning med check anses fullgjord när trassatbanken löst in checken. En betalning med kontokort är fullgjord redan i och med att betalning genom ett kontokortsavdrag sker i affären.

Det tredje syftet var att undersöka i vilken omfattning betalningsförmedlarens ansvar sträcker sig för dröjsmål och vilka effekter den kan ha för parterna.

Ansvar för fördröjd eller utebliven transaktion mellan banken och betalaren baseras på avtalsrättslig grund. Då betalningsförmedlarens ansvarsskyldighet prövas måste man beakta att betalningsförmedlingen skiljer sig från många uppdragsavtal också därför att den är en opersonlig verksamhet. I avtalsförhållandet åligger det ju banken att överföra förmögenhetsvärdet från betalaren till mottagaren. Betalningsförmedlingen kan även jämföras med databehandling eller förmedling av information. Om man använder ett datasystem i vilket det alltid inträffar något fel kan bankerna anses ta en viss risk och därför friskriver banken sig från ansvar under förutsättning att denne var normalt aktsamt. Avtalet utgör hela grunden för parternas förhållande i vilket banken friskriver sig för vissa skyldigheter och begränsar sitt ansvar till det minimalistiska i förhållande till betalaren. Detta innebär att kunderna befinner sig i underläge i förhållande till de banker som tillhandahåller tjänster som kunderna har behov av. Möjligheten att lägga ansvar för direkta skador i annan form än ränta och indirekta skador på betalningsförmedlaren är liten. En begränsning av ansvars omfattning till att endast gälla räntekompensation skulle ställa den betaltjänsteansvarige i en orimligt gynnsam position. Om banken åläggs kontrollansvar innebär detta att banken har ansvar för direkta skador och ansvaret utvidgas till indirekta skador om banken eller någon som banken anlitat är vårdslös. Om betalaren drabbas av påminnelseavgifter eller inkassokrav vid en försenad betalning omfattas sådana kostnader av ansvaret. Avsaknaden av kontrollansvar ger möjlighet för betalningsförmedlaren att friskriva sig från ansvar för indirekta skador och från ansvar som orsakats av bankens anlitate medhjälpare även i det fall banken själv har valt den.

Vidare kan frågan ställas om förutsättningen för ansvar skall vara ett oaktsamt handlande eller om ansvaret skall vara rent strikt. Det faktum att dagens betaltjänster är mer datoriserade talar för ett strikt ansvar. Ett culpa ansvar skulle vara svårt att tillämpa då människan inte är inblandad i tjänstens utförande i någon större grad. Detta gäller främst om betalningen utförs helt automatiskt som betalning genom Internet. Frågan är om det är skäligt att ålägga betalningsförmedlaren strikt ansvar för alla typer av skador? Det skulle vara näst intill ogörligt eller i varje fall opraktiskt och kostnadskrävande med individuellt förhandlade avtal. Däremot skulle banken åläggas ett rent strikt ansvar för rent tekniska fel.

I dagsläget orsakar förseningen i betalningsförmedlingen mer skador i handelstransaktioner än den ersättning man får från banken i form av ränta.

¹²⁰ Torvud, Olav, Betalningsförmedling i ett rettslig perspektiv, Oslo, 1993, s.218

Om dröjsmål uppstår vid en internationell förmedling kan en kursförlust uppstå. Enligt de standardavtal som finns kan banken bli skadeståndsskyldig åtminstone på grund av oaktsamhet. Problemet är att de flesta banker i sitt standardavtal friskriver sig från alla andra förluster än ränta.

Av det som framgått ovan kan det konstateras att den elektroniska betalningsförmedlingen är förknippad med vissa risker som framför allt förseningsrisk som kan leda till utebliven vinst, eller valutaförlust t.ex. insolvensrisk, som oftast innebär att betalaren eller förmedlaren blir insolvent och transportrisk då betalningen kommer bort eller betalning sker till fel person, vilkens följd är dröjsmål. För att handeln mellan parterna skall kunna utvecklas i någon större omfattning krävs dock att säkra och lättanvända betalningsmöjligheter blir tillgängliga och etablerade. I Sverige finns det ingen lag som uttryckligen reglerar betalningsförmedlingen, vilket i sig inte är särskilt positivt. De direktiv som gäller för utländska betalningar har implementerats och anpassats i svensk rätt men de berör inte inhemska betalningar. Med införande av en lag skulle tidpunkten kunna fastställas för när en betalning skall anses vara fullgjord, respektive ha skett utan dröjsmål samt att parternas inbördes förhållanden skulle kunna konkretiseras och en likvärdig ansvarsfördelning göras. Tidsaspekten är betydelsefull inte minst för att betalaren skall kunna veta när betalningsöverföringen skall inledas men också för att betalaren inte skall råka i dröjsmål med betalningen. Att betalningsförmedling ännu inte har varit föremål för lagstiftning i någon betydande omfattning kan ha sin förklaring i att betalningssystemen ändå fungerat och tillhandahållits av institutioner som stått under offentlig tillsyn och att man klarat sig ganska väl genom att använda allmänna civilrättsliga regler. Om förseningsproblem skulle uppkomma oftare i samband med betalningssystemen, speciellt om detta innebär att betalaren eller betalningsmottagaren förlorar pengar och dessa problem inte löses på ett tillfredsställande sätt inom systemen, skulle lagstiftningen varit tvungen att ingripa. Vidare kan lagstiftning krävas i stabiliserande och stimulerande syfte om systemen inte visar sig kunna etablera det nödvändiga förtroendet hos kunderna på grund av att den juridiska strukturen är alltför oklar.

Bilaga 1

Utdrag från SEB: s villkor för utlandsbetalningar

Tidsåtgång

Lämnas uppdraget till banken en vardag före kl. 15.00 (vardagar med förkortat öppethållande före kl. 12.00) utförs uppdraget och beloppet belastas uppdragsgivarens konto samma dag. Uppdrag som lämnas in en vardag efter kl. 15.00 (vardag med förkortat öppethållande efter kl. 12.00) utförs uppdraget och beloppet belastas uppdragsgivarens konto nästa vardag.

Vid normalbetalning gottgörs mottagarens bank senast tredje vardagen efter det att uppdraget utförts. Vid EU-betalning gottgörs mottagarens bank senast andra vardagen efter det att uppdraget utförts.

Med vardag avses inte söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton.

Begränsning av bankens ansvar

Banken är inte ansvarig för skada som beror av svenskt eller utländskt lagbud, svensk eller utländsk myndighetsåtgärd, krigshändelse, strejk, blockad, bojkott, lockout eller annan liknande omständighet. Förbehållet i frågan om strejk, blockad, bojkott och lockout gäller även om banken själv är föremål för eller vidtar sådana konfliktåtgärder.

Har banken anlitat biträde av utländsk bank som anvisats av uppdragsgivaren är banken inte ansvarig för försummelse som ligger den anlitate banken till last. Detsamma gäller när banken i övrigt med tillbörlig omsorg anlitat biträde av annan bank.

Skada som kan uppkomma i andra fall, skall inte ersättas av banken, om denne visat normal aktsamhet. Banken ansvarar inte i något fall för indirekt skada.

Om banken är ansvarig för skada, är bankens ansvar begränsat till vad som motsvarar ränta på det belopp som ej rätteligen förmedlats. Räntan skall därvid högst utgöra den av Riksbanken fastställda, vid varje tid gällande referensräntan enligt 9 § Räntelagen (1975:635) med tillägg av fyra (4) procentenheter. Räntan skall utgå från den dag betalningsmottagaren skulle ha fått betalningen med hänsyn till dessa regler och de rutiner som tillämpas av utländsk bank som anlitas eller bort anlitas för uppdragets fullföljande. Räntan skall utgå till och med den dag betalningsmottagaren eller dennes bank erhållit eller erbjuds likvid.

Betalningar inom Europa (EES-området)

För betalningar som omfattas av lagen (SFS 1999:268) om betalningsöverföringar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och av EG-förordningen om gränsöverskridande betalningar (nr 2560/2001) skall vad här sägs gälla endast i den mån det inte strider mot lagens och förordningens bestämmelser.

Lagen omfattar betalningar som görs i euro eller någon av EES-staternas valutor mellan länder inom EES upp till ett värde motsvarande 50 000 euro. EG-förordningen gäller för betalningar i euro och svenska kronor inom EU och till Norge upp till ett värde motsvarande 12 500 euro eller 125 000 svenska kronor.

Reklamation och klagomål

Om du vill framföra klagomål beträffande betalningsuppdraget eller anser att banken utfört uppdraget på felaktigt sätt ska du meddela banken detta så snart som möjligt.

Du har enligt lagen om betalningsöverföringar inom EES rätt att reklamera och begära ersättning om en betalning kommit fram för sent till mottagarens bank, om avgift felaktigt tagits ut av mottagarbanken eller om en betalning inte har nått mottagarens bank.

Har betalningen blivit försenad eller att avgift felaktigt har tagits ut ber vi dig förse oss med kopia på mottagarens kreditavi, eller annan liknande handling.

Har en betalningsöverföring inte nått mottagarens bank inom den tid som anges under Tidsåtgång, har du rätt att begära ersättning. Ersättningen utgörs av ränta på beloppet enligt 6 § Räntelagen (1975:635), räntesatsen är den av riksbanken fastställda vid varje tid gällande referensräntan med tillägg av åtta procentenheter. Räntan beräknas från den dag betalningen skulle ha överförts till den dag överföringen skedde. Detta gäller dock inte om dröjsmålet beror på dig.

Om en betalningsöverföring inte har nått mottagarens bank ska SEB till dig:

1. betala tillbaka beloppet, dock högst motsvarande EUR 12.500.
2. betala ränta på beloppet, dock på högst EUR 12.500. Räntan beräknas enligt 6 § räntelagen (1975:635), räntesatsen är den av riksbanken fastställda vid varje tid gällande referensräntan med tillägg av åtta procentenheter. Räntan betalas från den dag då du gav SEB uppdraget att utföra betalningsöverföringen till den dag då återbetalningen sker, och
3. ersätta kostnader som du har haft för betalningsöverföringen.

Du kan begära ersättning tidigast efter den tid som anges under Tidsåtgång. Ersättning skall betalas till dig inom fjorton vardagar från det att du har begärt ersättning från SEB, om inte det belopp betalningsöverföringen avser dessförinnan har nått betalningsmottagarens bank.

Om du har lämnat felaktiga eller bristfälliga instruktioner till oss så gäller inte ovanstående. Istället skall SEB och övriga berörda banker vidta åtgärder som skäligen kan krävas för att det belopp som betalningsöverföringen avser skall betalas tillbaka.

Bilaga 2

Utdrag från Sparbanken Gripen: s allmänna villkor, företagstjänster mm

Begränsning av bankens ansvar

Banken ansvarar inte för skador som uppkommer genom att kontohavaren inte får tillgång till Datorbanken via Internet eller till viss tjänst på grund av driftavbrott eller andra störningar i bankens datasystem eller i av underleverantör tillhandahållen kommunikation mellan kontohavaren och banken eller omvänt eller av annat likartat skäl.

Har banken anlitat biträde av utländsk bank som anvisats av kontohavaren är banken inte ansvarig för försummelse som ligger den anlitaende banken till last. Detsamma gäller när banken i övrigt med tillbörlig omsorg anlitat biträde av annan bank.

Skada som uppkommit i andra fall än som avses ovan i denna punkt skall inte ersättas av banken om den varit normalt aktsam. Bankens ansvarar inte i något fall för indirekt skada.

Om banken är ansvarig för skada, är bankens ansvar begränsat till vad som motsvarar ränta på det belopp som inte rätteligen förmedlats. Ränta skall därvid högst motsvara den av riksbanken fastställda vid var tid gällande diskontot med tillägg av fyra procentenheter. Röntan skall utgå från den dag betalningsmottagaren skulle ha fått betalning med hänsyn till bestämmelserna i särskilda villkor och de rutiner som i förekommande fall tillämpas av annan bank som anlitas eller bort anlitas för att fullfölja uppdraget. Ränta skall utgå till och med den dag betalningsmottagaren eller dennes bank erhållit eller erbjudits likvid.

Banken är inte heller ansvarig för skada som beror på lagbud, myndighets åtgärd, krigshändelse, strejk, lockout, bojkott, blockad, data- och telefel eller annan liknande omständighet. Förbehållet i fråga om strejk, lockout, bojkott och blockad gäller även om banken själv vidtar eller är föremål för sådan konfliktåtgärd.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Ds 1993:56 Moderna betalningsmetoder. En beskrivning och civilrättslig probleminventering.

Prop. 2002/03:139, Reformerade regler för bank- och finansieringsrörelse

SOU 1995:69, Betaltjänster. Slutbetänkande av Betaltjänstutredningen.

SOU 1998: 14, E-pengar - näringsrättsliga frågor

SOU 1998:159, Den kommersiella marknaden för kasseservice

SOU 2000:11, Finanssektorns framtid

SOU 2004:52, Samhällets behov av betaltjänster

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet yttrande över Ds 2001:56 Åtgärder mot sena betalningar – genomförande av EG-direktivet om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner, 2002-01-07 nr. J Ä1 581/01

Litteratur

Andersen, Lennart Lynge, Pengeforsyning og betalningsformidling, Handelshögskolan i Köpenhamn, uppl.1, 2002

Arnesdotter, Ingrid, Moderna betalningsmetoder, Göteborg, 1996

Björkholm, Bengt, Johansson, Peter, Betalning med kontokort, Falun, 1994

Bökmark, Jan, Kreditmarknadsbolag, Stockholm, 1994

Cranston, Ross, Principles of banking law, Oxford, 2 uppl., 2003

Donner, Gabriel, Handbok i bankrätt, Borås, 1996

Falkman, Henric, Bank och finansieringstjänster, Stockholm, 2004

Gomard, Bernard, Obligationsret, 1.del, Köpenhamn, 1989

Hellner, Jan, Johansson, Svante, Skadeståndsrätt, 6 uppl., Stockholm, 2000

Hellner, Jan, Ramberg Jan, Speciell avtalsrätt I, Köprätt, 2 uppl., Stockholm, 1991

Hellner, Jan, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 2:a häftet, 2 uppl., Stockholm, 1993

Krüger, Kai, Pengekrav, 2 uppl., Oslo, 1984.

Lehrberg, Bert, Moderna betalningsformer, 2 uppl., Stockholm, 1999
Lennander, Gertrud, Återvinning i konkurs, 2 uppl., Stockholm 1994
Ramberg, Jan, Johnny Herre, Allmän köprätt, 2 uppl., Stockholm, 2002
Rodhe, Knut, Obligationsrätt, Stockholm, 1956
Tiberg, Hugo, Lennhammer, Dan, Skuldebrev, växel och check, 7 uppl.,
Stockholm, 1995
Torvund, Olav, Betalningsformidling i et rettsligt perspektiv, Oslo, 1993
Weatherford, Jack, Pengar – från sandsten till cyberrymden, Lund, 1997

Finansinspektionens föreskrifter och rapporter

FFFS 1999:8, Föreskrifter och allmänna råd om åtgärder mot penningtvätt
FFFS 2001:8 Föreskrifter och allmänna råd om inlåningskonton och
tillhörande banktjänster
Finansinspektionens rapporter ”Från konto till konto I”, 2002:2
Finansinspektionens rapporter ”Från konto till konto II, 2002:3
Finansinspektionens rapporter ”Från konto till konto III 2002:6
Finansinspektionens rapporter ”Från konto till konto IV, 2002:9
Finansinspektionens rapporter ”Från konto till konto V, 2003:4

EG rätt och internationell rätt

98/26/EG om slutgiltig avveckling i system för överföringar av betalningar
och värdepapper.
97/5/EG direktivet om betalningsöverföringar.
91/308/EG direktiv om åtgärder för att förhindra att det finansiella systemet
används för tvättning av pengar.
2000/35/EG direktiv om bekämpande av sena betalningar vid
handelstransaktioner.
UNCITRAL Model Law On International Credit Transfers, 1992 (modellag
för internationella kreditöverföringar)
KOM (2003) 718 Kommissionens rekommendation om en ny rättslig ram
för betalningar på den inre marknaden
Meddelande från Kommissionen till Rådet och Europaparlamentet om en ny
rättslig ram för betalningar på den inre marknaden (Samrådsdokument)
KOM/2003/0718 slutlig, bilaga 10

Hemsidor

www.riksbank.se

www.postgirot.se

www.fi.se

www.uncitral.org

www.skandiabanken.se/pdf/aiekonto.pdf, Allmänna villkor företagstjänster

<http://www3.lansforsakringar.se/NR/rdonlyres/> Allmänna villkor – inlåning m.

Intervjuer

Intervju med Per Assarsson på SEB: s kontor i Helsingborg utförd av Loreta Johansson den 9 maj 2005.

Rättsfallsförteckning

Svenska rättsfall

NJA 1957 s.156

NJA 1982 s.366

NJA 1987 s.468

NJA 1988 s.312

NJA 1991 s.217

NJA 1992 s.782

NJA 1995 s.25

NJA 1995 s.399

NJA 1998 s.23

Danskt rättsfall

U 1980 s.453

Finskt rättsfall

HD 1990: 30

Engelskt rättsfall

Momm v. Barclays Bank International Ltd, [1977] QB 790, [1977]2 WLR 407